

BEHEERSPLAN ONROEREND ERFGOED

deeldossier 6: '18de-eeuws abdissenverblijf'

Ligging:

Herkenrodeabdij 1
3511 Kuringen

Kadastrale ligging:

Hasselt 13de afdeling/Kuringen 3de afdeling, sectie E, perceelnummer 23S.

Beschermingsbesluit:

De gebouwen op de site van de voormalige Abdij van Herkenrode zijn beschermd als monument bij KB van 5 december 1974. De omgeving werd door hetzelfde besluit beschermd als landschap.

Beheersplan opgemaakt door:

HEKATE erfgoedonderzoek

Bostsestraat 1
3300 Tienen

Opdrachtgever:

Patrimonium Zusters van het Heilig Graf vzw
Herkenrodeabdij 1
3511 Kuringen

Inhoudsopgave

1. IDENTIFICATIE en AFBAKENING van het onroerend erfgoed.....	4
1.1. Administratieve gegevens	4
1.2. Perimeter van het beheersplan	4
1.3. Leidraad bij het beheersplan	5
2. HISTORISCHE NOTA van het abdissenverblijf	6
2.1. Wat voorafging	6
2.2. Herkenrode in de 18 ^{de} eeuw: een abdij met adellijke allure.....	6
2.3. Grootse plannen van abdis Anne de Croÿ (1744-1772)	7
2.4. Augustine van Hamme (1772-1790) gooit het roer om	9
2.5. Het 18de-eeuwse abdissenverblijf in seculiere handen na de Franse Revolutie.....	14
2.6. Een nieuw begin vanaf 1974.....	15
3. BESCHRIJVING en INVENTARIS van de erfgoedelementen van het abdissenverblijf	18
3.1. Ruimtelijke context	18
3.2. Exterieur	18
3.3. Interieur	21
Plattegrond	21
Benedenverdieping	21
Dienstvleugel	26
Bovenverdieping	28
Zolder.....	30
Kelder	30
3.4. Cultuuroederen	31
4. BESCHRIJVING van de ERFGOEDWAARDEN van het abdissenverblijf.....	31
4.1. Historische waarde	31
4.2. Architectuurhistorische waarde.....	32
4.3. Artistieke waarde	33
5. Onderbouwde VISIE op het TOEKOMSTIG BEHEER van het abdissenverblijf	35
5.1. Regelmatig onderhoud.....	35
5.2. Bewaren gaat voor vernieuwen.....	35
5.3. Herbestemming als sleutel voor de toekomst.....	36
5.4. Van open monument naar open erfgoed.....	38

6. OPSOMMING van de WERKZAAMHEDEN	39
7. Manier en tijdstip van OPVOLGING	42
8. BIJLAGEN	42

1. IDENTIFICATIE en AFBAKENING van het onroerend erfgoed

1.1. Administratieve gegevens

Naam

Voormalige Abdij van Herkenrode

Beschermingsbesluit(en) en – statuut

De gebouwen op de site van de voormalige Abdij van Herkenrode zijn beschermd als monument bij KB van 5 december 1974. De omgeving werd door hetzelfde besluit beschermd als landschap.

Kadastrale ligging

Hasselt 13de afdeling/Kuringen 3de afdeling, sectie E, perceelnummers 23S.

Juridische toestand

Vastgesteld relict Inventaris Bouwkundig Erfgoed (ID 22246)

Relict Landschapsatlas (ID 135252)

Relict Inventaris Historische Tuinen en Parken (ID 143628)

Relictzone Demervallei Limburg (code R70054)

Ankerplaats Abdijsite Herkenrode (code A70005)

Goedgekeurd landschapsbeheersplan 'Voormalige abdijsite van Herkenrode' (M.B. 06.11.2014)

Gewestplan Vlaanderen: natuurgebied en parkgebied.

1.2. Perimeter van het beheersplan

1.3. Leidraad bij het beheersplan

Voorliggende beheersplan behelst het gebouwd erfgoed op de kloostersite van de Abdij van Herkenrode. Omwille van het gebruiksgemak voor eigenaars, gebruikers, ontwerpers en consultants, werd voor elk gebouw afzonderlijk een deeldossier opgemaakt volgens de decretaal vastgelegde hoofdstukken van een beheersplan. Zo heeft elk gebouw een eigen beheersplan, met een gebouwgerelateerde historische nota en beschrijving, een eigen erfgoedwaardering en beheersdoelstellingen op maat. De open ruimte op de kloostersite en de (resten van) verdwenen gebouwen worden behandeld in een algemeen, kadervormend deel, 'kloostersite', dat enerzijds de inleiding op het beheersplan vormt en de evolutie van de site schetst van het ontstaan tot vandaag, en anderzijds beheersdoelstellingen formuleert voor het ensemble van gebouwen en de open ruimte op de site. Dit deeldossier moet dus steeds gelezen worden samen met het inleidende deeldossier 'kloostersite - algemeen'.

2. HISTORISCHE NOTA van het abdissenverblijf

2.1. Wat voorafging

Voor een volledig overzicht van de historie van de abdijsite van Herkenrode, zie deeldossier 1: 'kloostersite - algemeen'.

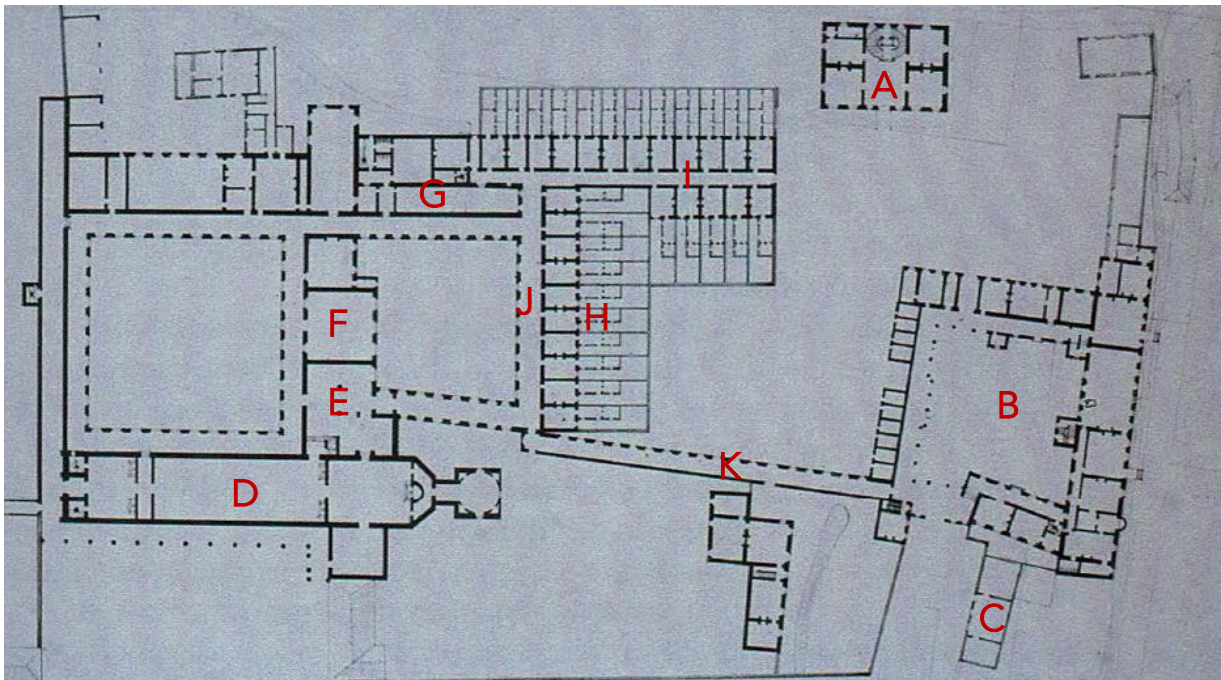
2.2. Herkenrode in de 18de eeuw: een abdij met adellijke allure

In 'Les délices du Païs de Liège', genoteerd tussen 1738 en 1744, wordt Herkenrode als volgt beschreven: "(...) De abdij lijkt op een kleine stad en bestaat uit gotische en moderne gebouwen: men betreedt de site via een grote Basse-cour die niets aanbevelenswaardigs heeft behalve degelijkheid. Een tweede koer toont een lange gevel van 100 voet in het verlengde van de bakkerij en een molen. Van daar gaat men naar het abdissenkwartier, rond een vierkante koer. Men betreedt de appartementen via een portaal, ondersteund door pilasters van de Korintische orde en geflankeerd door een mooi paviljoen met mansardedak. De andere zijden van de koer zijn afgelijnd door een galerij met frontons aan elke zijde. De achtergevel van de woonvleugel kijkt uit op een grote tuin, beëindigd door een terras met twee paviljoenen waarop mooie lanen met haagbeuk uitkomen. De Demer voorziet het water voor de kanalen die de tuin omsluiten. Daarna leidt een lange beglaasde gang via een grote moestuin en mooie tuinen naar de Infirmerie en het klooster. Het plan van het klooster bestaat uit twee grote vierkanten van 104 voet per zijde, omzoomd door gewelfde galerijen die naar de kerk, het dormitorium, het kapittelhuis en de refter leiden. (...) Er ontbreekt niets om economisch of goed uitgerust te zijn: alles is er proper, stevig en goed onderhouden. Alles ademt overvloed uit."¹

¹ Kints, E., (imprimeur-libraire et al.), *Les délices du Païs de Liège, ou Description géographique, topographique et chorographique des monumens sacrés et profanes de cet Evêché-principauté et de ses limites*, dl. 4, Luik, 1744, p. 218-223 – Bron: <http://neptun.unamur.be/items/show/226>, geraadpleegd op 4 juni 2017.

2.3. Grootse plannen van abdis Anne de Croÿ (1744-1772)

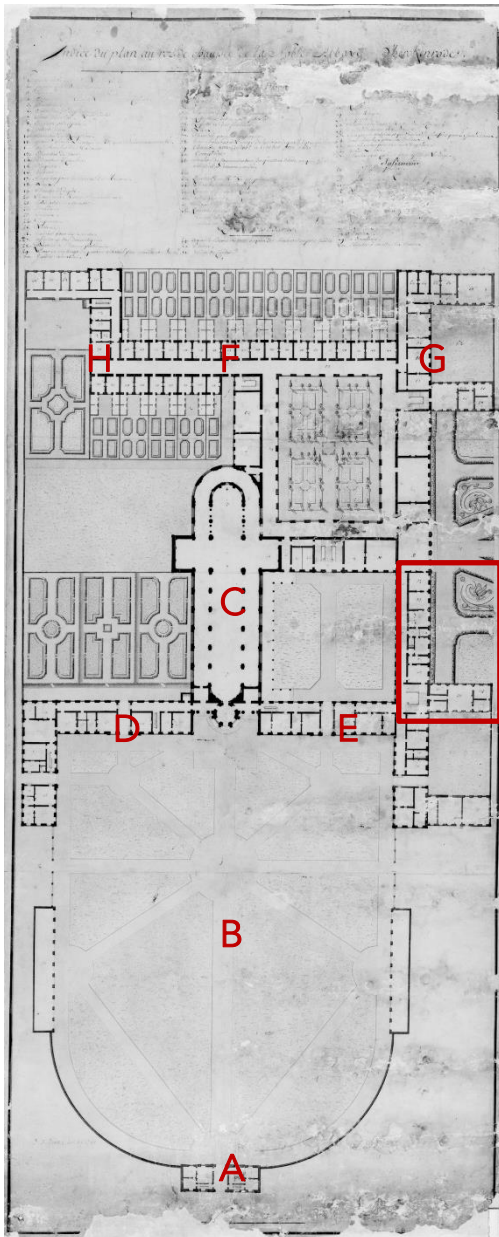
De overvloed die beschreven wordt in het hoger geciteerde '*Les délices du Païs de Liège*' typeert het abbatiaat van abdis Anne de Croÿ (1744-1772). Bewust van haar stand en die van haar koordames en onder invloed van de groeiende vraag naar secularisering, belastte ze de Luikse architect Laurent-Benoît Dewez (1731-1812) in 1767 met de bouw van een nieuwe abdij. Dewez was toen net door Karel van Lotharingen aangesteld als *Eerste Architect van de Gouverneur van de Oostenrijkse Nederlanden* en Anne de Croÿ was er als één der eersten bij om de algauw binnen de adel en de clerus zeer gegeerde architect in dienst te nemen.

Afbeelding 1: Gebouwenbestand ca. 1767-1768 door L.B. Dewez - Bron: M. Van der Eycken, *Herkenrode, abdij en levend monument*, Deurne, 2002, p. 98.

Alvorens Dewez het nieuwe klooster ontwierp, maakte hij een gedetailleerde opmeting van het toenmalige gebouwenbestand (afb. 1). Die toestand stemt in grote lijnen overeen met wat '*Les délices du Païs de Liège*' beschrijft. De stenen gebouwen worden in zwart weergegeven, de vakwerkconstructies in grijs. Het plan toont heel duidelijk de ietwat afgezonderde infirmerie (A) in het noorden, het abdissenkwartier (B) met het '*Wit Huys*' (C) - de vroegere abdissenwoning - in het oosten en in het westen de kloostersite met de oost-west georiënteerde kerk (D), het haaks daarop ingeplante dormitorium (E) - ingericht in de oude kerk - en de kapittelzaal (F), de dienstvleugel (G) met onder andere vleesrefter, bad- en naaikamer, de zusterverblijven in het vakwerkgebouw (H) en in de oude infirmerie (I), alle voorzien van bijgebouwen in vakwerk en een tuintje en verbonden door middel van een pandgang (J). De beglaasde arcade (K), vermeld in '*Les délices du Païs de Liège*' wordt ook

op het plan weergegeven en toont duidelijk de verbinding tussen het abdissenkwartier en de zusterverblijven en de kerk.

Afbeelding 2: L.B. Dewez, ontwerp voor de nieuwe abdij van Herkenrode, 1768 - Bron: KIK.

Het ontwerp voor de nieuwe abdij (afb. 2) maakte komaf met die 16de-eeuwse kloostergebouwen en zou vertrekken van *tabula rasa*, met dien verstande dat de oude abdijgebouwen maar stapsgewijs afgebroken werden al naargelang een nieuw gebouw in gebruik genomen werd. Dewez bedacht de nieuwe abdij als een sterk hiërarchisch en streng geometrisch ensemble, met de kerk letterlijk en figuurlijk in het midden. Het plan wordt getypeerd door een noord-zuid-gerichte hoofdas die het toegangspaviljoen (A), de *cour d'honneur* (B) en de niet-georiënteerde kerk (C) doorsnijdt. Op de hoofdas zijn twee dwarsassen geprojecteerd: de hoofdfaçade van de abdij met het gastenkwartier (D) en de voorgevel van het abdissenkwartier (E), en de vleugel met de verblijven van de koordames (F), aan de uiteinden geflankeerd door het noviciaat (G) en de infirmerie (H). Om die geometrie nog sterker in de verf te zetten, worden tussen de gebouwenvleugels grote open ruimten voorzien, aangelegd als formele sier- of nutstuin. Dit concept van hoofd- en dwarsassen, een uitgestrekte erekoer en als tuin aangelegde binnenkoeren typeert alle nieuwbouwabdijen binnen het oeuvre van Dewez. Opvallend is de oriëntatie van de kerk die met de apsis naar het noorden is gericht en niet naar het oosten, zoals gebruikelijk. Volgens Catherine de Braekeleer² komt zulks meer voor in het oeuvre van Dewez en is dat het logische gevolg van het optimaal inpassen van het concept in de natuurlijke omgeving.

In de abdij van Orval, bijvoorbeeld, is de apsis van de

kerk naar het noordoosten gericht en volgt de as van de kerk de morfologie van de vallei. Allicht volgde Dewez voor Herkenrode hetzelfde leidmotief.

² C. de Braekeleer, *Laurent-Benoît Dewez 1731-1812*, Seneffe, 1992, p. 71.

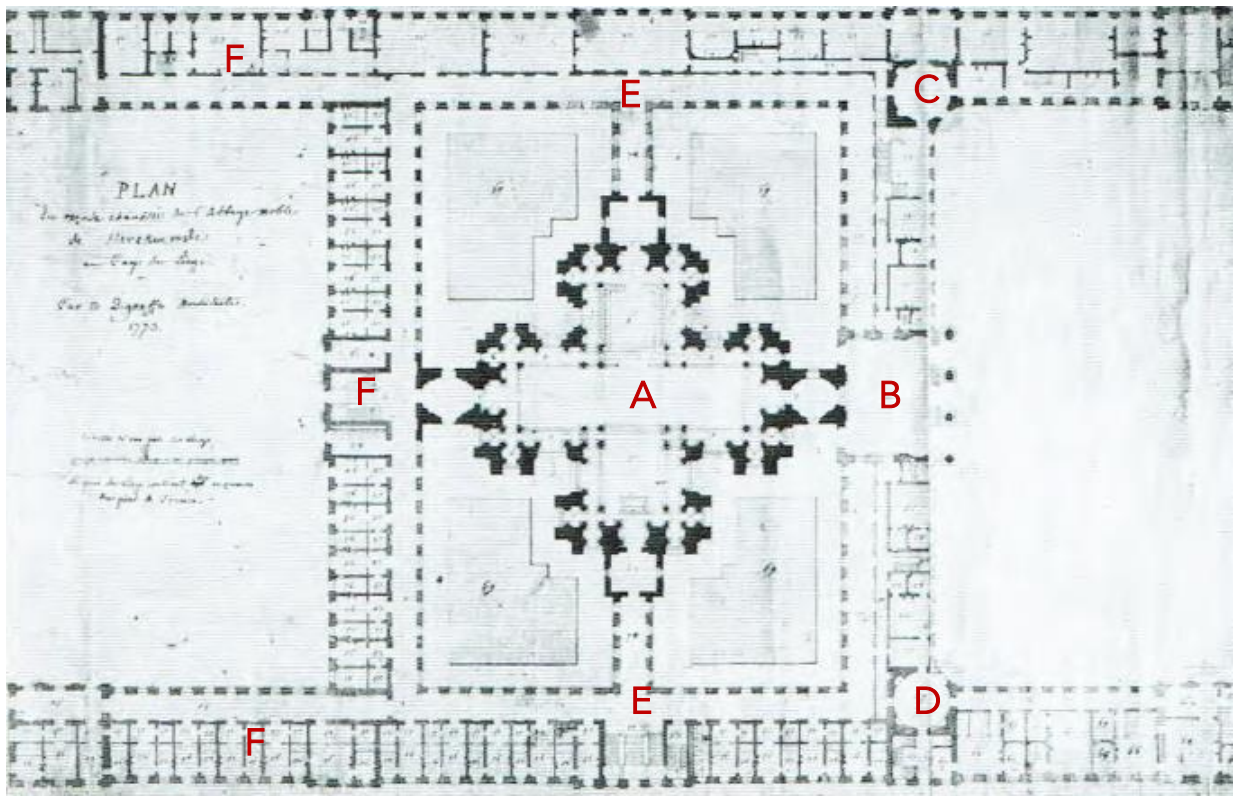
Het is niet geweten wanneer gestart werd met de bouw van de abdij, wel dat de bouwcampagne aanving met de realisatie van het abdissenkwartier. Heel anders dan haar voorgangster Mechtildis de Lechy, die voorrang gaf aan de bouw van nuts- en verblijfsgebouwen voor de koordames en kloosterzusters alvorens haar eigen residentie te laten bouwen, verzorgde Anne de Croÿ eerst zichzelf en startten de werken met de oostvleugel van haar persoonlijke verblijf (rode kader op afb. 2). Anne de Croÿ overleed in 1772, nog voor de oostvleugel klaar was en zou van de monumentale abdij slechts een beginnende bouwwerf zien. Verder is het nooit gekomen: haar opvolgster, Augustine van Hamme (1772-1790), legde het project stil en wees architect Dewez de deur.

2.4. Augustine van Hamme (1772-1790) gooit het roer om

Het overlijden van Anne de Croÿ betekende het einde van de bouw van de abdij zoals ontworpen door L.-B. Dewez. Waarom abdis Augustine van Hamme niet met hem wilde verder werken, is niet duidelijk. Algemeen wordt aangenomen dat zowel de nieuwe abdis als de koordames de toekomst van Herkenrode anders zagen dan de eigengereide Anne de Croÿ en dat Augustine van Hamme, bij wijze van statement, resoluut wilde breken met haar voorgangster en dus ook met Dewez. Mogelijk speelt ook het tanende succes van Dewez een rol in de beslissing van de abdis, zo doet de biografie van Dewez vermoeden. De functie die hij had als *Eerste Architect van de Gouverneur van de Oostenrijkse Nederlanden* ging gepaard met een indrukwekkende portefeuille van (overheids)opdrachten en een quasi monopolie als architect van adel en clerus. De positie die Dewez gedurende vijftien jaar had weten op te bouwen, zorgde bij zijn confraters voor frustratie en afgunst en leidde in 1774 tot een keerpunt in Dewez' carrière. Een keerpunt dat begon met een beschamende tussenkomst door de Raad van Brabant over het Tuchthuis in Vilvoorde, een jaar later escaleerde door een meningsverschil over de restauratie van de Sint-Pieterskerk in Ukkel waarbij hem de leiding over de werken werd ontnomen en waardoor hij uitgesloten werd van het prestigieuze urbanisatieproject voor het Koningsplein en het Parkkwartier, en een pijnlijk hoogtepunt kende in 1780 toen hem een forse budgetoverschrijding en een gebrek aan leiding over de werken aan het kasteel van Tervuren werd verweten hetgeen eindigde met het ontslag uit zijn officiële functie. Net zoals veel andere geestelijken en edellieden die Dewez ooit op handen hadden gedragen, bedankte Augustine van Hamme Dewez voor bewezen diensten en startte ze in 1773 met een schone lei.

Het afblazen van de plannen van Dewez was zeker niet ingegeven door behoudsgezindheid of financiële overwegingen. In 1773 vroeg Augustine van Hamme immers aan de Luikse architect Barthélemy Digneffe (1724-1784) - een studiegenoot van Dewez - om een nieuw

ontwerp te maken voor de abdij. Ook Digneffe startte van een wit blad en voorzag in de afbraak van de bestaande kloostergebouwen, ook van de al in aanbouw zijnde abdissenvleugel naar ontwerp van Dewez. Digneffes ontwerp voor de nieuwe abdijsite (afb. 3) was nog strakker en nog meer uitgepuurd dan dat van Dewez. Het vertrok van een als centraalbouw opgevatte abdijsite (A) in de vorm van een Grieks kruis, ingeschreven in een vierkant van twee gespiegelde en met elkaar verbonden, U-vormige gebouwen (vleugels). Het plan, waarop geen oriëntatie weergegeven wordt, was perfect symmetrisch uitgewerkt. Rechts van de monumentale ingang van de kerk (B) bevond zich het abdissenverblijf (C), links het gastenkwartier (D). Een pandgang (E) omsloot de kerk en maakte de verbinding met het U-vormige damesverblijf (F) waarin elke koordame beschikte over een appartement met maar liefst 4 kamers.

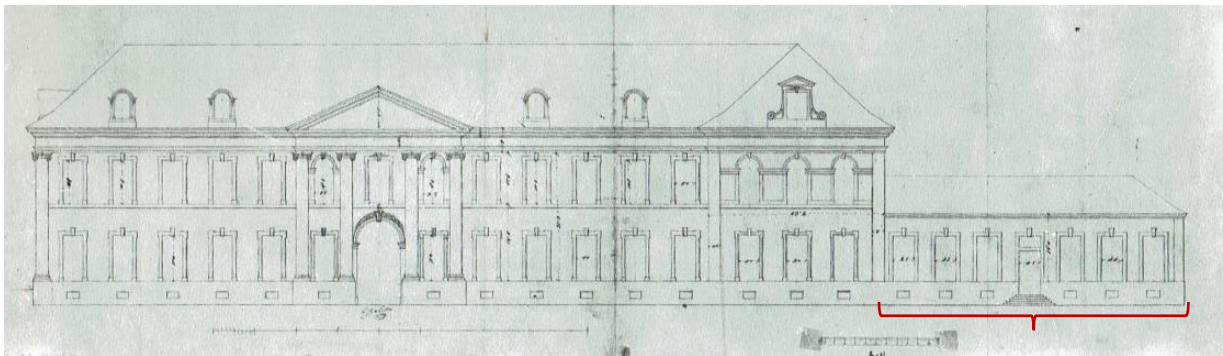
Afbeelding 3: B. Digneffe, Ontwerp voor de abdij van Herkenrode, grondplan, 1773 - Bron: M. Van der Eycken, *Herkenrode, abdij en levend monument*, Deurne, 2002, p. 108.

Ideale verhoudingen en uitgepuurde vormen maken van het ontwerp een haast klinisch classicistisch geheel dat zo uit een 18de-eeuws architectuurtraktaat kan komen en geven, samen met de in plan vertaalde luxe, de indruk van meer tel te zijn dan de bouw van een praktisch functionerend klooster...

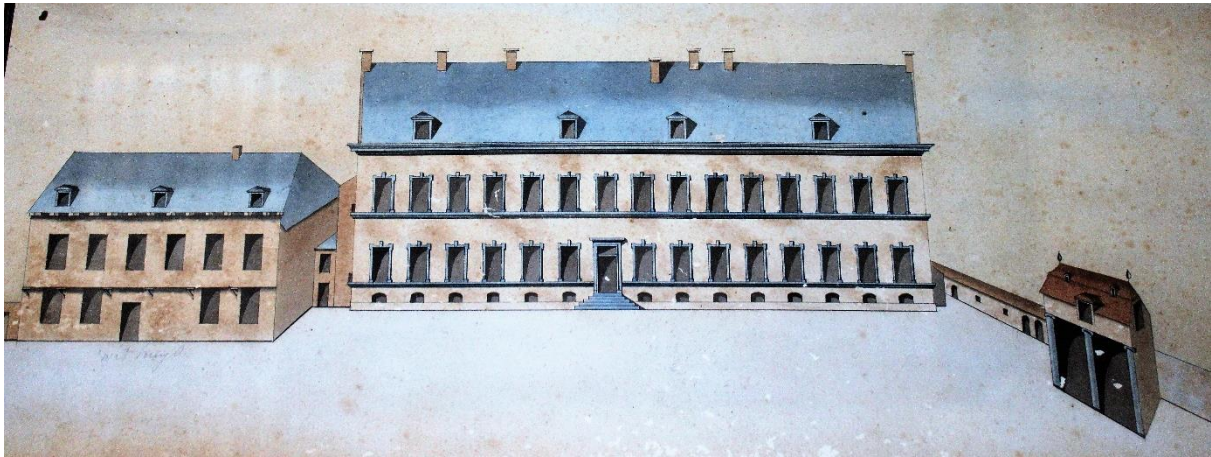
Afbeelding 4: B. Digneffe, *Ontwerp voor de abdij van Herkenrode, vooraanzicht, 1773* - Bron: KIK.

Omdat blijkbaar ook dit ontwerp niet gesmaakt werd door het kapittel van Herkenrode³, werden de plannen voor een nieuwe abdij voorgoed opgeborgen. Er moest wel iets gebeuren met de onafgewerkte oostvleugel van het abdissenkwartier waarvan de bouw was stilgelegd na het overlijden van Anne de Croÿ in 1772. Augustine van Hamme besliste om de bouwwerken te hervatten. Van het plan van Dewez zou enkel de oostvleugel uitgevoerd worden; de rest liet van Hamme voor wat het was. Omdat de door Dewez geplande toegang tot het abdissenkwartier (afb. 5) niet werd uitgevoerd, moest de oostvleugel in verkorte en gewijzigde vorm uitgevoerd worden en werd de bedoelde pandzijde van de oostvleugel nu voorgevel (afb. 8). De werken werden gesuperviseerd door Barthélemy Digneffe. Allicht was hij het die de gewijzigde indeling en gevelopstanden uitwerkte.

Afbeelding 5: L.-B. Dewez, *Abdissenverblijf van Herkenrode, voorgevel van het abdissenkwartier met uiterst rechts de zuidgevel van de uitgevoerde haakse dienstvleugel, 1768* - Bron: M. Impe, *De gebouwen van de Herkenrode-Abdij*, in: *Limburg, Het oude land van Loon*, jg 34, 1979, p. 218.

³ M. Van der Eycken, *Herkenrode, abdij en levend monument*, Deurne, 2002, p. 107.

Afbeelding 6: Aquarel met zicht op de westzijde van het nieuwe abdissenverblijf en het 'Wit Huys' (links), ca. 1800 – Bron: collectie Kanunnikessen van het Heilig Graf, Herkenrode.

Het 18de-eeuwse abdissenverblijf werd vermoedelijk rond 1775 voltooid. In het proces verbaal dat van de abdij werd opgemaakt op 1 januari 1793 naar aanleiding van de verbeurd verklaring van religieuze goederen⁴, wordt de functie van de belangrijkste ruimten in het abdissenkwartier vermeld.

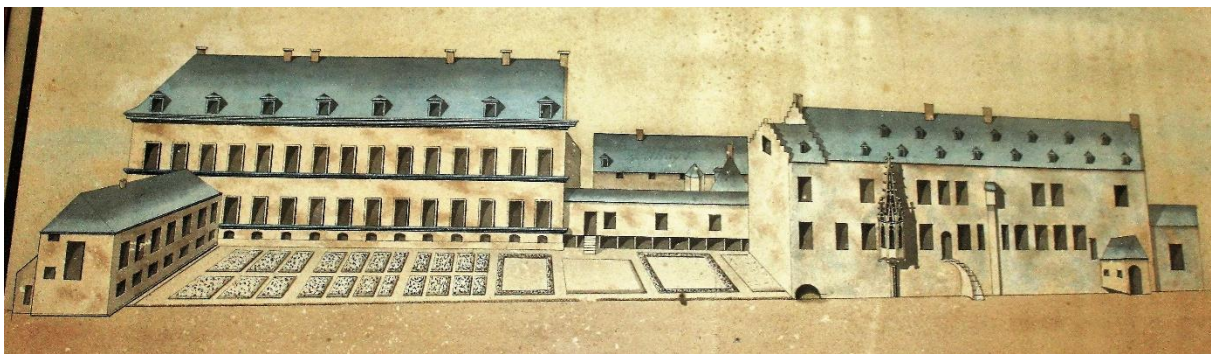
Eerst komen de dienstruimten aan bod: vier kamers, bestaande uit een *salle*, een *sallet* (sic), een koude keuken (*place pour le deserte*), en de eigenlijke keuken of warme keuken (*chambre du cuisinée*). Aangezien alle hier vernoemde ruimtes samen met de keuken vermeld worden, kan aangenomen worden dat ze ook in de nabijheid van de keuken liggen. De *salle* zal dus een eetkamer geweest zijn en duidt allicht de zaal aan gedecoreerd met profielen van betekenisvolle figuren uit de oudheid en het Italiaanse Cinquecento (afb. 9: K6). Het *salette* was zo goed als zeker de kleine spreekkamer aan het einde van de gang (afb. 9: K8). Het verslag vermeldt verder dat aangrenzend aan de keuken, zes kamers lagen die dienst deden als eet- en slaapkamer voor het personeel dat in het abdissenkwartier tewerkgesteld. Omdat het plan van Dewez en de hoofdstructuur van de dwarsvleugel geen zes kamers palend aan de keuken telt, kan verondersteld worden dat de tegen de dwarsvleugel aangebouwde annex in 1793 al bestond. Verder wordt melding gemaakt van meerdere kelders om noodzakelijkheden (*données nécessaires*) te stockeren, waaronder wijn: de abdis bleek twee wijnkelders met persoonlijke voorraad te hebben; evenveel als de dames van het kwartier. Vervolgens worden de vertrekken van de abdis beschreven. Die omvatten twee kamers (*places*) en twee kabinetten (*caminet*). Er was ook een kamer voor haar kamermeisje voorzien. Het geheel was gemeubeld met een bed, stoelen, een commode, een *sécretaire*, een tafel en een spiegel. Al het meubilair behoorde aan de abdis. Het lijkt geen twijfel dat de drie zalen ten noorden van de dwarsgang – de Grijze, de Blauwe en de Groene Zaal - de

⁴ Kopie ontvangen van dhr. Marc Willems, waarvoor dank.

verblijfsruimten waren van de abdis afb. 9: K1-K3). Allicht was de 'Grijze Zaal' haar ontvangstkamer, de 'Blauwe Zaal' haar woonkamer of *séjour* en de 'Groene Zaal' haar slaapkamer of nachtvertrek. De ruimtes liggen immers in *enfilade* en gaan van publiek (spreekkamer) over semi-publiek (woonkamer) naar privé (slaapkamer).

Als laatste worden de vertrekken op de bovenverdieping vermeld. Volgens de inventaris waren er vier kamers waarvan er twee bewoond werden door koordames en één door een zuster. Eén kamer '*avec son cabinet*' was bestemd voor bezoekers (*étrangers*). Allicht waren de kamers op de bovenverdieping in gebruik door de priorin, de coadjutrice en de vertrouweling van de abdis die haar bijstond voor administratieve taken.

Het nabijgelegen 16de-eeuwse abdissenkwartier bleef in gebruik - mogelijk voor andere koordames met een specifieke functie in het beheer van de abdij - en werd door middel van een gang verbonden met de nieuwe abdissenvleugel, zo toont een rond 1800 te dateren pentekening die in de kleine spreekkamer van de zuidvleugel van het huidige klooster hangt (afb. 7). De met aquarel gehoogde tekening toont een interessant zicht op het historisch gegroeide abdissenkwartier, met de 16de-eeuwse abdissenvleugel van Conrad van Nurenbergh rechts, in het midden de verbindingsgang met daarachter het zogenaamde '*Wit Huys*' - een vakwerkhuis dat vermoedelijk de oudste abdissenwoning was - en links de 18de-eeuwse abdissenvleugel naar ontwerp van L.-B. Dewez. Tussen de gebouwen ligt een formele tuin die zowel voor nut als voor sier kan gediend hebben.

Afbeelding 7: Aquarel met zicht op de tuinzijde van de nieuwe abdissenvleugel (links) en het oude abdissenkwartier (rechts), verbonden door middel van een gang, ca. 1800 – Bron: collectie Kanunnikessen van het Heilig Graf, Herkenrode.

Het interieur van de nieuwe vleugel werd voorzien van enkele fraai afgewerkte salons in *enfilade*, alle met plankenvloeren - allicht met tapijten bedekt -, fraaie schouwmantels, en gestucte wanden en plafonds met lijstwerk. De kamers bleven allemaal uitzonderlijk goed bewaard. Het 'Blauwe Salon' (afb. 8), de woonkamer van de abdis, is ongetwijfeld de meest opmerkelijke kamer. De schouwboezem is er gedecoreerd met een stilleven van de Praagse schilder Franz Anton Brändl (1720-1782) - die ook het schouwstuk in één van de kamers op

de verdieping schilderde - en de supraporta's dragen trompe-l'oeils die toegeschreven worden aan Martin Aubée (1729-1806)⁵. Ook de vier tweekamerappartementen op de verdieping hebben elk een eigen decoratieve schouw en tonen dat de bewoonsters op comfort en esthetiek gesteld waren.

Afbeelding 8: Abdissenvleugel, 'Blauw Salon', ca. 1775.

2.5. Het 18de-eeuwse abdissenverblijf in seculiere handen na de Franse Revolutie

Na de Franse Revolutie en de antigodsdienstige politiek die daaruit volgde, vluchtte het merendeel van de Cisterciënzerinnen van Herkenrode onder leiding van abdis Josephine de Gondrecourt (1791-1796) naar Duitsland. In de zomer van 1795 keerden ze terug naar Herkenrode. Op 12 december 1796, toen alle kerkelijke instellingen afgeschaft werden, verlieten de zusters definitief de abdij. Op 19 februari 1797 werd de abdij van Herkenrode openbaar verkocht aan de Hasseltse opkopers Guillaume Claes en Pierre Libotton. Zij kochten het volledige domein en richtten er een suikerraffinaderij, een stokerij en een spinnerij in en gaven de eeuwenoude religieuze gebouwen een industriële functie. In 1827 zou Claes de volledige abdij in zijn bezit krijgen door financiële perikelen van Libotton en diens opvolgers.

Al sinds 1797, toen hij eigenaar werd van een deel van het abdiydomein, resideerde Guillaume Claes (1752-1841) in de 18de-eeuwse abdissenvleugel. In de '*Etat des bâtiments de Herckenrode*' - die Claes in 1813 opmaakte, noteerde hij voor elk gebouw op de voormalige abdijsite de toenmalige functie (bijlage 4, plan 1). Het 18de-eeuwse abdissenverblijf (25) wordt daarin omschreven als '*nouveau quartier de l'abesse, maintenant le château*'. Het 'Wit

⁵ M. Martens, *Franz Anton Brändl (1720-1782)*, in: *Kunst en Erfgoed in de kijker*, nr. 45, Hasselt, 2014.

Huys' dat tussen het 16de- en het 19de-eeuwse abdissenverblijf stond, was toen net gesloopt, zo doet de omschrijving '*maintenant démoli*' vermoeden.

De familie Claes bewoonde de 18de-eeuwse abdissenvleugel gedurende jaren. Het merendeel van de ruimtes bleef goed bewaard: de salons op de verhoogde begane grond, de gangen en de hal met de staatsietrap, de keuken, de kamers op de verdieping en de kruisgewelfde kelders. Niet geregistreerd door het kadaster, maar wel gedocumenteerd in de literatuur, is de aanleg van het terras aan de parkzijde van het 18de-eeuwse abdissenverblijf in 1865⁶ door Ulysse (1792-1880), zoon van Guillaume Claes.

Minder goed te dateren ingrepen in het 18de-eeuwse abdissenverblijf zijn het inbrengen van de Renaissanceschouw van Barbara van Hinnisdael in de kleine spreekkamer ten zuiden van de traphal⁷ (bijlage 3, foto 72 en afb. 9: K7). Ofwel gebeurde dit kort nadat Guillaume Claes de gebouwen verwierf, rond 1800, ofwel was het een initiatief van Télémaque Claes (1831-1913) na de afbraak van de oostvleugel van het 16de-eeuwse abdissenkwartier in 1884. Ook moeilijk te dateren is enerzijds de toevoeging van het tussenverdiep in de kleine kamer en de belendende kleine keuken (afb. 9: K4, K5) en een trap er naartoe, allicht voor bedienden, en anderzijds de installatie van een centraal verwarmingssysteem dat door middel van warme lucht met uitblaaskanalen, voorzien van een koperen deksel, het grijze salon en de kamer erboven verwarmden.

Het 18de-eeuwse abdissenverblijf bleef door de familie Claes bewoond tot in 1940. Toen overleed Mathilde Claes. Zij liet het domein na aan André Hermant, de kleinzoon uit het eerste huwelijk van haar echtgenoot. Hermant verkocht de 18de-eeuwse abdissenvleugel in 1974 aan de Kanunnikessen van het Heilig Graf.

2.6. Een nieuw begin vanaf 1974

In 1974 - 450 jaar na de bouw van het oudste deel van het abdissenkwartier - verkocht André Hermant 11 hectaren van het domein aan de kanunnikessen van het Heilig Graf van Bilzen waaronder het kasteel, het landschapspark en het 16de-eeuwse abdissenkwartier. Een tiental jaar later, in 1983, verwierven de Zusters van zijn erfgenamen het vakwerkgebouw (zusterverblijven), de oude infirmerie (schuur), de 'nieuwe' infirmerie en de sacramentskapel.

⁶ Moons J., *De Herkenrodeabdij en haar domein op het einde van het Ancien Régime*, in: *Limburg, Het oude land van Loon*, nr. 79, 2000, p.190.

⁷ Zie ook deeldossier 4, 'oud abdissenkwartier, nu klooster'.

In 2016 kochten ze de paardenstal met zadelkamer en het koetshuis. Zo werden ze eigenaar van wat vandaag de kloostersite van het Heilig Graf van Herkenrode is.

De 18de-eeuwse abdissenvleugel werd ingericht als klooster en bezinningscentrum. Tegen de noordelijke kopse gevel werd in 1974 een lagere travee bijgebouwd met daarin een secundaire toegang en bijkomende trap. De salons op de verhoogde begane grond behielden hun functie als verblijfsruimte. Het groene salon werd bestemd als kapel, net zoals de crypte-achtige kelder onder de keuken. De appartementen op de verdieping werden opgedeeld om er slaapkamers met sanitair in onder te brengen. Daartoe werden oorspronkelijke deuren gedicht, deuropeningen bijgemaakt, gipskartonnen scheidingswanden aangebracht en nieuwe vloeren in opbouw verwezenlijkt bovenop de oorspronkelijke oude plankenvloeren. In functie van het bezinningscentrum werd de zolderverdieping ingericht met kamers en werd het zadeldak voorzien van een dakkapel boven elke travee. De zuidelijke kopse gevel kreeg een nieuw parement en drie nieuwe vensters in de bovenbouw.

In 1976 gaven de Zusters aan ingenieur-architect Lucas Van Herck de opdracht om de 16de- en 18de-eeuwse relictten van het abdissenkwartier te restaureren en zinvol te integreren in een nieuw klooster. De kapel van het klooster werd gewijd in 1985. Vanaf 1986 deed de 18de-eeuwse abdissenvleugel enkel nog dienst als bezinningscentrum. In november 2014 werd het bezinningscentrum gesloten. Vandaag staat het leeg en wacht het op een nieuwe bestemming.

Literatuur

de Braekeleer C., *Laurent-Benoît Dewez 1731-1812*, Seneffe, 1992.

De Maegd C. en Van den Bossche H., *Historische tuinen en parken van Vlaanderen. Inventaris Limburg*. dl. 2, As, Beringen, Diepenbeek, Genk, Ham, Hasselt, Heusden-Zolder, Leopoldsburg, Lummen, Opglabbeek, Tessenderlo, Zonhoven, Zutendaal, M&L Cahier, 12, Brussel, 2006, p. 114-119.

Impe M., De gebouwen van de Herkenrode-Abdij in: *Limburg, Het oude Land van Loon*, jg. 34, 1979, p. 157-228.

Kints, E., (imprimeur-libraire et al.), *Les délices du Païs de Liège, ou Description géographique, topographique et chorographique des monumens sacrés et profanes de cet Evêché-principauté et de ses limites*, dl. 4, Luik, 1744, p. 218-223 – Bron: <http://neptun.unamur.be/items/show/226>, geraadpleegd op 4 juni 2017.

Martens M., *Franz Anton Brändl (1720-1782)*, in: *Kunst en Erfgoed in de kijker*, nr. 45, Hasselt, 2014.

Moons J., *De Herkenrodeabdij en haar domein op het einde van het Ancien Régime*, in: *Limburg, Het oude land van Loon*, jg. 76, nr. 3, 1997, p. 269-286.

Moons J., *De Herkenrodeabdij en haar domein op het einde van het Ancien Régime*, in: *Limburg, Het oude land van Loon*, jg. 76, nr. 4, 1997, p. 349-383.

Moons J., *De Herkenrodeabdij en haar domein op het einde van het Ancien Régime*, in: *Limburg, Het oude land van Loon*, jg. 79, overdruk, 2000, p. 133-192.

Smeets L., *200 jaar leven, wonen en werken op Herkenrode*, Hasselt, 2004.

Van der Eycken M. (red.), *Herkenrode, abdij en levend monument*, Deurne, 2002.

Archief

Kuringen, archief van de Kanunnikessen van het Heilig Graf

Mondelinge informatie, foto's en iconografische bronnen van Marc Willems

3. BESCHRIJVING en INVENTARIS van de erfgoedelementen van het abdissenverblijf⁸

3.1. Ruimtelijke context

De abdijsite van Herkenrode is momenteel verdeeld onder twee eigenaars: de Kanunnikessen van het Heilig Graf die de kloostersite bezitten en de Vlaamse overheid, die eigenaar is van het belevingscentrum Herkenrode en die het beheer ervan toevertrouwde aan Herita (foto 1)⁹.

De kloostersite van het Heilig Graf beschrijft een nagenoeg rechthoekig grondplan waarvan driekwart bestaat uit een landschappelijke tuin (foto 2). Het westelijke deel van de site is bebouwd. Binnen de bebouwde zone zijn drie gebouwengroepen te detecteren die de wordingsgeschiedenis van de abdij reflecteren: de 16de-eeuwse gebouwen, opgetrokken onder impuls van de abdissen de Lechy - bestaand uit de zusterverblijven, de oude infirmerie en de resten van het oude abdissenkwartier die vandaag geïncorporeerd zijn in het klooster -, de 17de-eeuwse infirmerie die in opdracht van abdis Anna Catharina de Lamboy (1651-1663) in 1658 werd opgetrokken ten noorden van de site, en de 18de-eeuwse abdissenvleugel ten zuiden van de site die naar ontwerp van architect J.B. Dewez (1731-1812) gebouwd werd op vraag van abdis Anne de Croÿ (1744-1772). Het 18de-eeuwse abdissenverblijf ligt in het zuidelijke deel van de gebouwsite van het Heilig Graf en kijkt met zijn westgerichte voorgevel uit op het hoevecomplex en met de oostgerichte achtergevel op het 18de-eeuwse park in landschappelijke stijl.

3.2. Exterieur

Volledig onderkelderd **L-vormig** gebouw, in 1769 opgetrokken en gevormd door een **woonvleugel** (foto 3) met **dubbelhuisopstand**, voorzien van twee bouwlagen en vijftien traveeën onder kunstleien **zadeldak**, en een haaks daarop ingeplante **éénlaagse dienstvleugel** (foto 4) van zeven traveeën onder een **zadeldak met schild**. Tegen de noordgevel van de woonvleugel aangebouwde trap- en toegangstravee uit 1974 en **vroeg-19de-eeuwse aanbouw onder lessenaarsdak** (foto 6) tegen de zuidzijde van de dienstvleugel.

In **baksteen** en **blauwe hardsteen** opgetrokken geheel in **laat-classicistische stijl**, gekenmerkt door **lijstgevels** met een **wit geschilderd parement**.

⁸ De erfgoedkenmerken en -elementen zijn in vet aangegeven

⁹ De foto's waarnaar verwezen wordt in dit hoofdstuk zijn terug te vinden in bijlage 3.

Woonvleugel met een naar het westen gerichte **voorgevel**, getypeerd door de strakke ritmering van **rechthoekige vensters** in vlakke, **hardstenen omlijsting met geprononceerde sluitsteen, neuten en oren** (foto 7), en sterk **horizontaal geleed** door de **lage natuurstenen plint**, de licht **getoogde keldervensters**, de **kordonvormende hardstenen lekdrempels** onder de ramen, de **houten kroonlijst** boven de **steigergaten** en het register van de recente dakkapellen. Sobere toegang in de vorm van een **vleugeldeur**, voorafgegaan door **vijf hardstenen treden** en gevat in een **geriemde omlijsting met neuten oren en een sluitsteen met schijf- en spiegelmotief** onder een sober **geprofileerde architraaf** (foto 9). In 1974 toegevoegd dubbel kruis, symbool van de Kanunnikessen van het Heilig Graf. Behouden **schrijnwerk met roedeverdeling** en deels bewaarde **natuurstenen hoekkettingen**.

Naar het oosten gerichte achtergevel (foto 10), **horizontaal geleed** door de registers van **rechthoekige vensters** met gecementeerde (eertijds gestucte?) **plattebandomlijsting** en **trapeziumvormende sluitsteen** (foto 8), door de **kordonvormende lekdrempels** en het sobere (gestucte?) **hoofdgestel met steigergaten** onder de **kroonlijst**. Centraal in de gevel bevindt zich de grotendeels **beglaasde tuindeur**, gevat in een **geriemde omlijsting van blauwe hardsteen**, met **neuten, oren** en een **gestileerde voluutvormige sluitsteen**. In 1865 toegevoegd, drie traveeën breed **terras van blauwe hardsteen**, voorafgegaan door **zeven treden** met **opengewerkte balustrade** en een **borstwering met spiegelmotief** (foto 11). De ruimte onder het terras is deels geopend door middel van **rondbogen**. Behouden **schrijnwerk met roedeverdeling**.

Naar het zuiden gerichte kopse gevel (foto 12), in 1974 voorzien van een nieuw baksteenparement en geopend door een deur naar de kelder, twee **keldervensters met diefijzers**, een **half beglaasde zijdeur** en drie **vensters** in de bovenbouw. Van de oorspronkelijke ordonnantie resten enkel de zijdeur met **hardstenen plattebandomlijsting** en het aanpalende **venster in hardstenen omlijsting met neuten, oren en trapeziumvormige sluitsteen**. In de geveltop bevindt zich een **uurwerk**, voorzien van een **ronde wijzerplaat met vergulde romeinse cijfers**, waarboven een **bronzen klokje**.

Haakse dienstvleugel met aan de noordzijde (foto 4) een **hardstenen plint**, **getoogde keldergaten** en zeven **rechthoekige**, in een **plattebandomlijsting met trapeziumvormige sluitsteen** gevatte **vensters** die, op het **blindvenster** in de tweede travee na, alle voorzien zijn van **diefijzers**. Het in het blindvenster geschilderde raam vertoont sporen van een in zwart overschilderde roedeverdeling (foto 13). Onder de uiterst linkse travee, aangegeven door een **korfboogopening**, bevindt zich de overwelfde gracht die eertijds achter de abdissenverblijven liep (foto 14). Kopse gevel (foto 15) van drie traveeën, geopend door **rechthoekige vensters** en **mezzaninovensters**. Het meest rechtse is een **blindvenster** en heeft – in tegenstelling tot de twee andere vensters – geen **hardstenen lekdrempel** maar wel een

discrete **sluitsteen**. Een **beglaasde dubbele** deur in de aanleunende, **vroeg-19de-eeuwse uitbreiding** met **hardstenen hoekkettingen**, geeft toegang tot de achterliggende ruimte. De zuidgevel (foto 6) van die uitbreiding telt drie traveeën en is geopend door middel van **kleine rechthoekige ramen** in gerecupereerde **hardstenen omlijstingen**, een verdiepte, door **treden** voorafgegane **deur** die leidt naar de keuken, en een naar een **tongewelfde kelder** leidend **houten luik** in gerecupereerde **hardstenen omlijsting**. Van de oorspronkelijke ordonnantie aan de zuidzijde van de dienstvleugel rest enkel het **rechthoekige raam met hardstenen omlijsting en diefijzers** in de uiterst linkse travee. Tegen de aanbouw: resten van een **18de-eeuwse pomp**¹⁰.

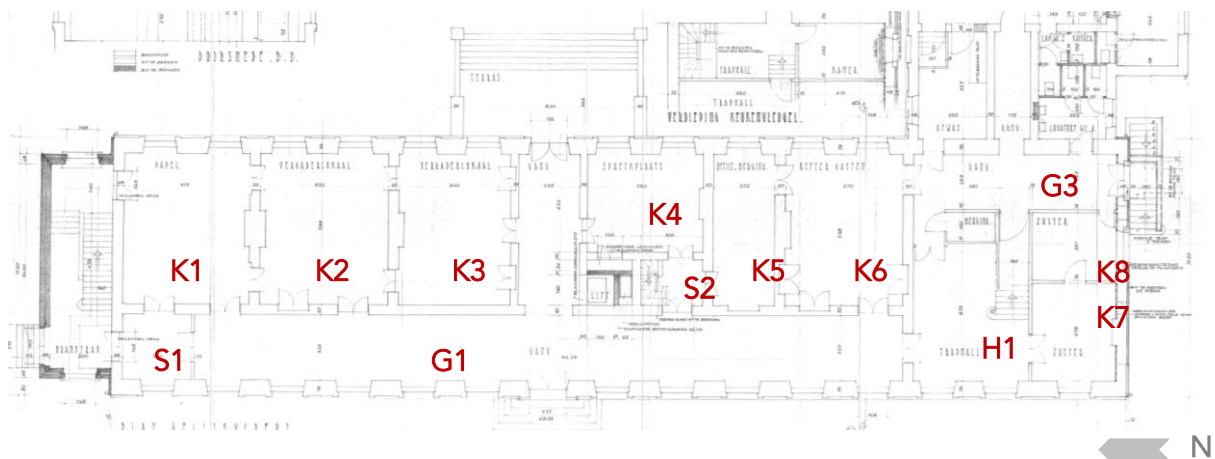
¹⁰ De pomp werd gestolen in 2017.

3.3. Interieur¹¹

Plattegrond

Helder grondplan met **goed bewaarde planindeling** die quasi identiek is op de verhoogde begane grond en de verdieping: een **langgerekte en brede gang** achter de voorgevel overspant nagenoeg de volledige breedte van de woonvleugel en verbindt de naar het park uitkijkende **salons** en de **kamers**, respectievelijk in de eerste en tweede bouwlaag. De salons bestaan telkens uit twee traveeën, de appartementen op de verdieping nemen er drie in beslag: een kamer van twee traveeën en een één travee tellende 'antichambre'. De **vierkante traphal** met een als **bordestrap** uitgewerkte **staatsietrap** verbindt niet alleen beide verdiepingen maar ook de woon- en de dienstvleugel. Die laatste huisvest de **keuken** en de daarbij horende **proviand- en dienstruimten**.

Benedenverdieping

Afbeelding 9: Plan benedenverdieping, 1972 - © M. Lavigne.

T-vormige gang (G1, foto 16), nagenoeg gevelbreed met een centrale dwarsgang (foto 17) tussen **voor- en tuindeur**. De gang is **geplaveid** met **gezoete blauwe en grijze hardsteen**, in de lange gang in **ruitpatroon** gelegd en in de dwarsgang in een **decoratief patroon van vierkanten** (foto 18). De overgang tussen beide vloeren is gemarkeerd door middel van een **band** van **veelkleurig marmer** waarbinnen bleke **hardstenen ruiten** op een **donkere dito achtergrond** (foto 18). **Zwart geschilderde houten plinten** en **vlak bepleisterde wanden** met een **kwarthol hoekprofiel** op de dagkanten van de ramen en rond de **rondboog** die de overgang markeert

¹¹ De letters en nummers tussen haakjes verwijzen naar de locatie van de kamers op de desbetreffende plannen van de beneden- (+0) (afb. 9 en 10) en de bovenverdieping (+1) (afb. 11).

tussen de lange gang en de dwarsgang. **Rondboogopening** met **voluutsluitsteen** en **dubbele geriemde boogomlijsting** op eenvoudige **Dorische pilasters** met **verdiepte spiegel** (foto 19). Het **plafond** in de lange gang is voorzien van **geprofileerd lijstwerk** met **drie rozasen**, opgevat als **bloemmotieven** in een **cirkelvormende lijst** (foto 20). Het plafond van de dwarsgang wordt getypeerd door **cassetten** met **cirkel- of ovaal motief** (voorheen beschilderd?), voorzien van vier **bloemmotieven** op de **kwadranten** en centraal een **rechthoekige spiegel/cassette** met **bloemmotief** in de **uitgespaarde hoeken** (foto 21). Een **keellijst** met **accanthusblaren** in de hoeken, waaronder een **geprofileerde kroonlijst** met **tandlijst** markeert de overgang naar de wanden (foto 22). De **wanden** van de dwarse gang zijn voorzien van een **gestucte lambrisering**, afgelijnd door een **geprofileerde lijst** waarboven als **triptiek opgevatte rechthoekige spiegels** met **bloemmotief** in de **uitgespaarde hoeken** en getopt door een **spiegel** met **bekronende eierlijst** ondereen **siermotief** van **gekruiste palmtakken** (foto 23). De **supraportes** zijn gedecoreerd met **spiegels**, voorzien van oren met **schijfmotief** en worden geflankeerd door **festoenen** van bloemen (foto 24). Het **lijstwerk** in de hoek met de lange gang werd doorsneden voor de plaatsing van een lift (1974).

De lange gang is aan beide uiteinden afgesloten door middel van **paneelvormige, eiken vleugeldeuren** (foto 16). Gelijkaardige deuren leiden naar de belendende **salons** en naar de **traphal**. Opmerkelijk is het **sas** (+0, S1, foto 25) aan het noordelijke uiteinde van de gang waarop ook de **dubbele deur** naar de eerste **zaal** uitgaat. De **houten plankenvloer** doet er veronderstellen dat deze ruimte initieel niet bij de circulatieruimte van de **geplaveide gang** hoorde en zeker geen rechtstreekse toegang had naar buiten. Tegelijkertijd doet het sas achter de lift (S2, foto 26) door de geplaveide vloerafwerking veronderstellen dat deze ruimte functioneel bij de gang betrokken was.

Links van de dwarsgang bevinden zich drie **salons in enfilade**, de verblijfsruimten van de abdis. Het meest noordelijke, de **groene zaal** (+0, K1, foto 27, 28), was vermoedelijk de slaapkamer en was tot 2014 in gebruik als bidkapel. De kamer heeft een eenvoudig maar verzorgd uitgewerkt **stucdecor** in **classicistische stijl**, **geschilderd** in tinten van **groen** en gekenmerkt door een **schijnlambrisering** met aflijnend **profiel** waarboven **geprofileerd omlijste spiegels**. De **supraportes** van de **vijf eikenhouten paneeldeuren** zijn gedecoreerd met **spiegels**, voorzien van **oren** en een discreet **schijfmotief**. Vermoedelijk waren de **wanden** en/of de **supraportes** in oorsprong decoratief beschilderd. Een volledig **gewit stucplafond** (foto 29) met **bloemmotief** in de hoeken, **omlopend lijstwerk** en een **centrale rosace** sieren het plafond. Blikvanger van het salon is de **schouw** van wit-roze en grijs geaderde **natuursteen** met **witmarmeren decoratieve opleg**, en de **gestucte schouwboezem** met **centrale spiegel**, geflankeerd door **pilastervormende, verdiepte spiegels** die uitlopen op een **pseudoconsole** met **dropmotief** waartussen een **medaillon**, opgehangen aan een op **festoenen** uitlopende **guirlande** (foto 30). De **hardvloer** (foto 31) wordt gevormd door **polychroom mozaïek** van **geglazuurde tegeltjes** in **ruitmotief**, gevat in een **band** van **blauwe hardsteen** die de **brede plankenvloer** beveiligd

tegen gensters. Voorts behouden **schrijnwerk** met roedeverdeling en **binnenluiken** en **zwart geschilderde, houten vensterbanken** (foto 32).

Aanpalend bevindt zich de blauwe zaal (+0,K2), de meest gestoffeerde van alle zalen (foto's 33-36). Het vertrek deed dienst als woonkamer van de abdis en heeft een rijk **stucdecor**, gekenmerkt door een **lambrisering** met **houtimitatieschildering** (foto 38) en in tinten van **blauw geschilderde wanden** en **supraportes** met **medaillons** en **spiegels** waarin **bucolische taferelen** en **trompe-l'oeuils** van stadsgezichten, landhuizen en buitenplaatsen, toegeschreven aan Martin Aubée (1729-1806)¹². Het **vergulde lijstwerk**, de **dito festoenen** en **bladmotieven** op **pilasters**, **consoles**, **spiegels**, **keellijst** en **plafond** (foto's 39 - 41) geven aan het geheel een royale aanblik. Ook hier is de **schouw** de blikvanger van de kamer (foto 34 en 42): een **rood-wit-grijs geaderde natuurstenen schouw** met **witmarmeren opleg** en een **schouwboezem** met een **jachttafereel** van de Praagse schilder Franz Anton Brändl (1720-1782). Fraaie (gerecupereerde?) **terracotta haardtegeltjes** met **heraldisch motief**. De **hardvloer** bestaat uit **veelkleurige mozaïeksteentjes** in **ruitmotief**, afgeboord met **blauwe hardsteen** die de **brede plankenvloer** beveiligt tegen gensters. Voorts **zes eikenhouten paneeldeuren** (foto's 33, 34, 36 en 37) en behouden **schrijnwerk** met **binnenluiken** en **zwart geschilderde, houten vensterbanken** (foto 35).

Ten noorden van de dwarsgang bevindt zich de grijze zaal (+0, K3), allicht de ontvangstruimte van de abdis. De aankleding wordt gekenmerkt door een **natuurhouten lambrisering** waarboven in tinten van **grijs** geschilderde **spiegels**, centraal gedecoreerd met **geschilderde arabesken** in **grisaille** (foto's 43-47). De **schouw** met rood-wit-grijs geaderde **natuurstenen mantel** en **witmarmeren opleg**, heeft als **schouwstuk** een **spiegel** in **vergulde lijst** (foto 48) waarboven een **lier**, beide gevat tussen **pilasters** met **gestileerde voluten** en **dropmotief**. Vermoedelijk oorspronkelijke, fraaie **hardtegels** van **terracotta**, sierlijke **haardplaat** met **blad- en bloemmotieven** en een **hardvloer** van **leisteentjes** in **kubusmotief**, een typisch Luiks fenomeen (foto 49). **Gestuct plafond** (foto's 51 en 51) met **keellijst**, in de hoeken voorzien van **gestileerde bloemen** en gevat tussen een **kroonlijst** met **laurierbladmotief** als beëindiging van het **muurvlak** en een **omlopende plafondlijst** met **uitgespaarde hoeken** waarin **gestileerde bloemen**. Voorts **brede plankenvloer**, **vijf eikenhouten vleugeldeuren** (waarvan drie tot **kast** omgevormd), behouden **schrijnwerk** met **binnenluiken** en **houten vensterbanken**.

Ten zuiden van de dwarsgang, bevindt zich een eenvoudige zitkamer (+0, K4) die mogelijks de kamer was van het kamermeisje van de abdis. De kamer (foto 52) is sober afgewerkt, met een **plankenhouten vloer**, **vlak bepleisterde wanden**, behouden **schrijnwerk** met **binnenluiken**, een (ver)laag(d?) **plafond** met **keellijst** en een **gestucte moerbalk**, voorzien van **eenvoudig**

¹² M. Martens, *Franz Anton Brändl (1720-1782)*, in: *Kunst en Erfgoed in de kijker*, nr. 45, Hasselt, 2014.

lijstwerk. Voorts, uiterst **sobere schouw** met **gestileerde mantel**, **houten blad**, fijn uitgewerkte **terracotta haardtegeltjes** en een **haardvloer** van in **visgraatmotief** gelegde (gerecupereerde) **ruitjes** in zwart, rose en grijs-wit-geaderd **marmer** (foto 53). Een **dubbele**, deels beglaasde **deur** (foto 54) leidt naar een klein **sas** (+0, S2) met een schijnbaar later ingevoegde **trap** naar de **insteekverdieping** - getuige de niet volledig opendraaiende deur van het sas naar de gang - en een vermoedelijk ook bijgemaakte **trap** naar de **kelder** (foto 55), zo doet het vloerpatroon vermoeden. De toegang tot de kelder werd op kelderniveau dichtgemetseld.

Vanuit het sas is ook de één travee brede ruimte toegankelijk die in 1974 ingericht werd als kleine keuken (afb. 56), maar vermoedelijk gebruikt werd als **dienstruimte** (+0, K5) bij de aanpalende eetkamer. De ruimte is voorzien van een **plankenhouten vloer**, een **houten plint**, **vlak gepleisterde wanden** en een **keellijst** onder het verlaagde plafond. Verder, behouden **raam** met **binnenluiken**, **twee eikenhouten paneeldeuren**, en een **driedeurse** (tafel?) **linnenkast** die oorspronkelijk groter was.

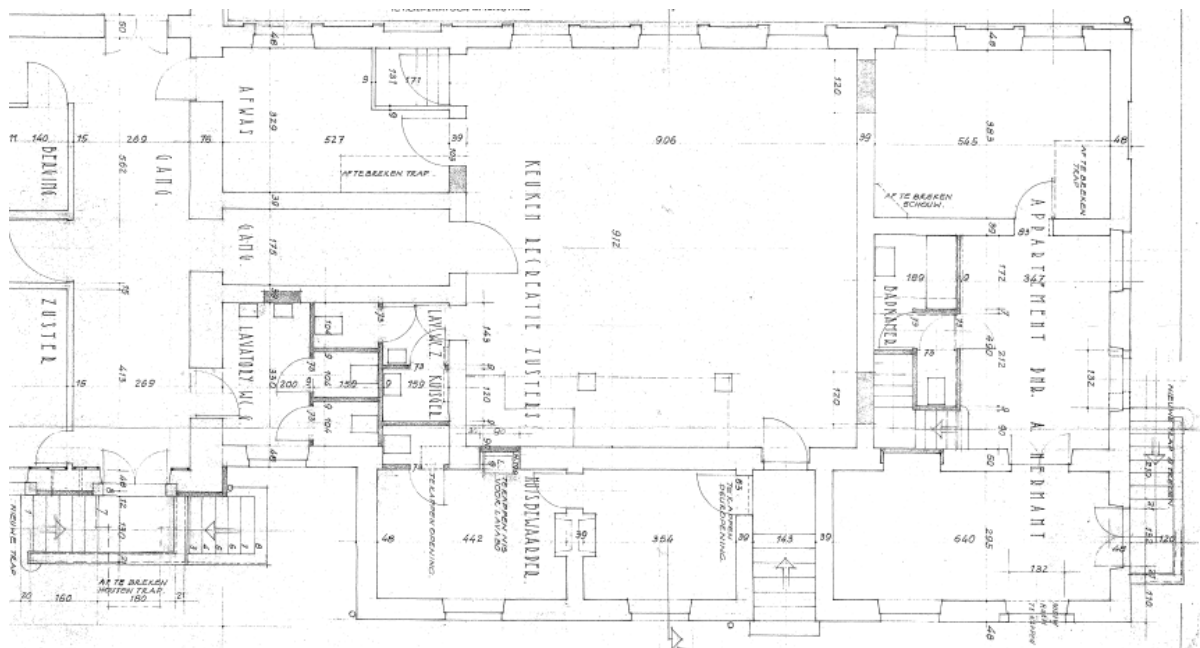
Aansluitend bij deze kamer ligt de **eetkamer** (+0, K6) (foto 57-60). Het in tinten van **crème en roze** geschilderde vertrek heeft een brede **plankenvloer**, een **gestucte lambrisering**, afgelijnd door een **geprofileerde lijst**, **spiegels** op de wanden waarin kleine **medaillons** met **putti**, steeds vergezeld van een **dier** (leeuw, wolf, duif en dolfijn) (foto 61) en boven de **zes eiken vleugeldeuren supraportes** waarop met **linten** en **guirlandes** opgehangen **medaillons**, beschilderd met **grisaille-profielen** van **Michelangelo**, **Vergilius**, **Homerus** (foto 62), **Galileo Galilei**, **Horatius** en **Raphaël**. Het **stucplafond** is gedecoreerd met **omlopend lijstwerk**, **festoenen** en **schijfmotieven** in de **uitgespaarde hoeken**. Fraaie schouw (foto 63) met **schouwmantel** van rood-wit-grijs-geaderde **natuursteen** en **decoratieve opleg** in **wit marmer** en een **schouwstuk** met een **spiegel** in **vergulde lijst** waarboven een **medaillon** met **putto**, beide geflankeerd door **pilasters** met **bloemenguirlandes**. De **haard** is voorzien van fijn uitgewerkte, oorspronkelijke **haardtegels** met **heraldisch motief** en een **haardvloer** van in **geometrisch patroon** gelegde **leiste** (foto 64). Behouden **schrijnwerk** met **houten binnenluiken** en **vensterbanken** in **veelkleurige natuursteen**. Deze kamer werd vermoedelijk op het einde van de **19de eeuw** voorzien van een centraal **verwarmingssysteem** op warme lucht, zo bewijzen de **uitblaasmonden** met **koperen rooster** aan de haardvloer (foto 64) en **bronzen deksel** in de noordwestelijke hoek van de kamer (foto 65).

Ten zuiden van de langgerekte gang bevindt zich de **monumentale traphal** (+0, H1), een nagenoeg vierkante ruimte met een **kamervullende staatsietrap** die door middel van **drie trapvleugels** en **twee bordessen** in de hoeken naar de verdieping leidt (foto.66 en 68). De trap met **hardstenen aanzettrede** heeft een **Lodewijk XVI-trappaal** en **afgeplatte balusters** met een **kleurafwerking** van **koperimitatie** (foto 67). Ter hoogte van het eerste **bordes** bevindt zich een **paneeldeur** waarachter een **diensttrap** die naar de **tussen- en zolderverdieping** van de haakse

dienstvleugel leidt. De muren zijn **glad bepleisterd** en **wit geschilderd** maar waren eerder voorzien van een subtiele **marmereimitatie**, zo is nog zichtbaar achter één van de **vensterluiken** (foto 68) uit **1641** die Barbara van Hinnisdael liet maken voor het oude abdissenkwartier¹³ en die allicht door Guillaume Claes naar zijn 'kasteel' overgebracht werden. Het **plafond** onder de **overloop** en dat op de verdieping is voorzien van **eenvoudig lijstwerk**. Tussen de vensters op de overloop is een **gotische afscheidings- of muurpaneel** van hout bevestigd, voorzien van een **deur** met **authentiek hang- en sluitwerk**, **briefpanelen** en een bekroning van fijn **maas- en beeldhouwwerk** (foto 70).

De laatste kamer op de gelijkvloerse verdieping van de woonvleugel is de kleine spreekkamer (+0, K7) - allicht de *salette* waarvan sprake in het eerder vermelde proces verbaal van 1793 (foto 71). Het is een kleine, vierkante kamer met **plankenvloer**, **vlak gepleisterde wanden** en **eenvoudig omlijst plafond** met **keellijst**. De **schouw** met **terracotta haardtegels** en een **bronzen haardplaat** met **voorstelling van Adam en Eva** (foto 72) is een gereduceerde versie van wat ooit een **renaissanceschouw** was (foto 73), gemaakt voor het oude abdissenkwartier rond 1641 in opdracht van Barbara van Hinnisdael. De schouw werd vermoedelijk door Guillaume Claes naar zijn 'kasteel' verplaatst, gedeeltelijk gedemonteerd en van haar wangen ontdaan in het begin van de jaren 1980, en opnieuw geïntegreerd in de zuidvleugel van het oude abdissenkwartier bij de bouw van een nieuw klooster. **Houten** raam met **roedeverdeling** en **binnenluiken** en **houten paneeldeur** naar de **belendende kamer** (K8).

¹³ Zie deeldossier 4, 'oud abdissenkwartier, nu klooster'.

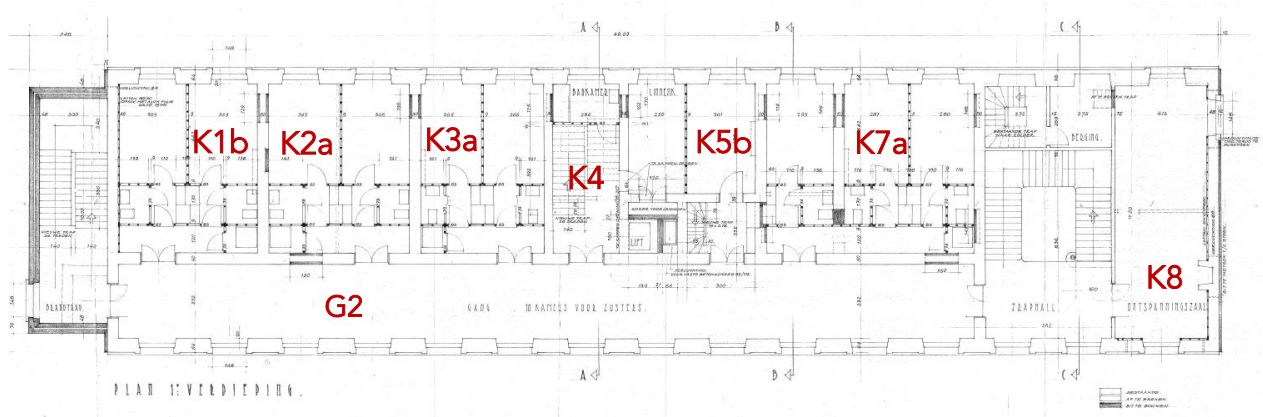

De dienstvleugel wordt in hoofdzaak gevormd door de keuken (+0, K10): een markante ruimte, die door haar hoogte en de naar het noorden gerichte ramen baadt in licht en getypeerd wordt door de eenvoudige, maar door haar omvang **monumentale schouwboezem** (foto 76), waarvan de **schouwbank** rust op **twee hardstenen dorische zuilen** en zowel het **gemetselde fornuis** als het **hangsysteem voor kookpotten** boven het haardvuur bewaard bleef. Pronkstuk van de keuken is de ongetwijfeld voor de ruimte gemaakte vijfdelige **porseleinkast in Lodewijk XV-stijl** (foto 77), met paneeldeuren op plintheogte en een beglaasde kast erboven. **Tegelvloer** van grote **hardstenen plavuizen**, **vlak gestucte wanden** en een **plafond met moerbalken**, **omstuct met keellijsten** en een **eenvoudige profilering**. In de hoeken van de

kamer, telkens een **eikenhouten paneeldeur** die naar de proviandruimte en de voorraadkelder leiden (westzijde) (foto 78) en naar de belendende ruimte voor het personeel (oostzijde), heden omgevormd tot muurkast (foto 77). De deur, links van de monumentale schouw was oorspronkelijk een **buitendeur** – getuige de **hardstenen drempel** – en het **bovenlicht** waarvan nog een aftekening in het pleisterwerk zichtbaar is en dat allicht gedicht werd in functie van het aanpalende dienstgebouw. Zo ook de **nissen** in diezelfde bijbouw ter hoogte van de achter de keuken liggende zuidelijke kamer, die eertijds vensters waren. **19de-eeuwse houten ramen met half schijfmotief in het bovenlicht, fijne (metalen?) roeden en houten vensterbanken.** Een historische foto, bewaard door het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, geeft een stemmig beeld van de keuken anno 1944 (foto 79) en toont naast een rijke collectie keukengerei en een fraaie 'stoof', een langgerekte eikenhouten tafel met artistiek snijwerk van medaillons en draperieën, gedateerd 'ANNO / 1645' en stamt daarmee, net zoals de renaissanceschouw en de houten vensterluiken, uit de bewindsperiode van Barbara van Hinnesdael (1637-1653). De tafel werd verkocht door de erfgenamen van André Hermant.

Het tegen de zuidgevel van de dienstvleugel gebouwde volume bestond vermoedelijk al ten tijde van de redactie van het proces verbaal van 1793, dat gewag maakt van zes kamers voor eet- en slaapruijnte voor het personeel, palend aan de keuken. Het volume telt vandaag **drie kamers**: twee kleine achter de monumentale schouw van de keuken, en één ruimere op de hoek van de dienstvleugel. De kleinste kamers zijn uiterst sober afgewerkt met **houten vloeren** en een **dito schouwtje** (foto 80), de grotere kamer heeft een **hardstenen vloer** (foto 81).

Bovenverdieping

afbeelding 11: Plan benedenverdieping, 1972 - © M. Lavigne.

De **gang** van de bovenverdieping (+1, G2) (foto 82) volgt het verloop van de gang eronder en heeft een **vloerbedekking** van **brede eikenhouten planken** die allicht in oorsprong omwille van esthetische overwegingen en geluids- en thermische isolatie bedekt was met tapijt. De **wanden** zijn **vlak gestuct**, net zoals het **plafond** dat door grote **spiegels** met **fijn lijstwerk** is onderverdeeld. Op de gang geven **zeven eikenhouten vleugeldeuren** uit, identiek aan die op de benedenverdieping en ook voorzien van hun **oorspronkelijk hang- en sluitwerk**. De deuren leiden naar een **traphal** (K4) (foto 83), centraal op de verdieping, en naar tien in 1974 ingerichte kamers (foto 84) die voorzien zijn van sanitair en nieuwe vloeren in opbouw, een verlaagd plafond en gipskartonnen scheidingswanden. De oorspronkelijke **plankenvloeren** bleven bewaard, allicht ook de **bakstenen tussenmuren** en de **stucplafonds** boven de verlaagde plafonds. Alle kamers hebben **houten ramen met roedeverdeling** en een **houten vensterblad**. De **vier schouwen** die de vier in het proces verbaal van 1793 vermelde kamers verwarmden, bleven ook bewaard. Ze bevinden zich in de kamers K1b (foto 85), K3a (foto 86), K5b (foto 87) en K7a (foto 88) en zijn alle voorzien van een **houten schouwmantel, beschilderd met marmerimitatie-** (K1b, K3a en K5b) of **houtimitatie** (K7a), en een **gestucte boezem met lijstwerk** dat in de kamers K1b, K3a en K5b vandaag wit geschilderd is maar oorspronkelijk polychroom moet geweest zijn.

In kamer K1b is de **boezem** (foto 89) gedecoreerd met een **blinde spiegel**, sierlijk **omlijst** door **loofwerk**, getopt door een **bloemenguirlande** met sporen van een **onderliggende lichtblauwe kleurlaag** (foto 90). De **haardvloer** is belegd met **veelkleurig mozaïek in zigzagpatroon** (foto 91).

Een gelijkaardige schouw bevindt zich in kamer K3a, weliswaar met soberder **lijstwerk** maar met een elegant **stucdecor** van **loofwerk** met **roosjes** bovenaan een **blinde spiegel** en een **rocailleachtige decoratie** die de **flankerende pilasters** topt (foto 92). De **hardvloer** bestaat hier uit een **geometrisch patroon** van **leiste**n (foto 93).

Ook gelijkend is de **schouw** van kamer K5b. Ze heeft een **schouwboezem** (foto 94) met **gecaneleerd, dubbel lijstwerk**: een kleine, **rechthoekige spiegel** met daarboven een **grotere spiegel**, bekroond door twee **lobben** waarop een **gevlochten mand** rust met een **guirlande van rozen**, motief dat ook terugkomt in de **festoenen** bovenaan de belendende **pilasters** (foto 95). **Leisten**en **hardvloer met kubusdecor** (foto 96).

De schouw van kamer K7a wijkt af van de andere schouwen op de bovenverdieping. Ze heeft een **mantel** met **houtimitatie** (foto 97) en draagt op de **schouwboezem** een **schilderij** van Franz Anton Brändl (1720-1782) met een stilleven waarop een monumentale bloemenvaas in een ietwat vreemd perspectief, dood wild en een wakende hond (foto 98). Opmerkelijk zijn de twee grote parels, rechts van de vaas, die het licht uit de ramen lijken te reflecteren en een rode kleur suggereren van de tegenoverliggende muur (foto 99). Kleurhistorisch onderzoek kan uitwijzen of de schilder waarheidsgetrouw tewerk ging. **Leisten**en **hardvloer met kubusdecor** (foto 97).

De locatie van de schouwmantels stemt exact overeen met de schouwen op de gehoogde pentekening van het 18de-eeuwse abdissenverblijf van rond 1800 (afb. 6 en 7) en maakt het mogelijk de appartementen op de bovenverdieping te localiseren. Allicht bestond elk appartement uit een vierkante kamer – analoog aan de salons op de benedenverdieping -, voorafgegaan door **antichambre** of gevolgd door een **cabinet**, zoals de gestucte **rondboognis** met **rocaillemotief** (foto 100) in kamer K2a doet vermoeden.

In kamer K4 (foto 83) werd in 1974 een nieuwe trap naar de zolderverdieping geïnstalleerd en een badkamer, onder het bordes van de trap. Het **versneden lijstwerk** op het **plafond** (foto 101) getuigt van die aanpassing.

Kamer K8, de meest zuidelijke kamer, heeft de minste wijzigingen ondergaan van alle kamers op de bovenverdieping. Ze heeft een **plankenhouten vloer**, **vlak gestucte wanden**, een **keellijst** en **sober geprofileerd omlappend lijstwerk** op het plafond. De **schouw** (foto 102), voorafgegaan door een **hardvloer** met in **ruitvorm** gezaagde, **veelkleurige stukjes natuursteen**, heeft een **natuurhouten schouwmantel** met elegant **gebeeldhouwd rankmotief**, gevuld door fraaie **geglazuurde tegeltjes** met dieren en gestileerd leliemotief in Delfts blauw en **plintvormende, roestbruin gevlamde tegeltjes**; de eerste volgens J. Pluis (2013) teruggaand op modellen uit 1620-1640, de tweede gelijkend op de gevlamde tegeltjes die in zwang waren tussen 1650

en 1680¹⁴. Het **schouwstuk** in watergroen, zwart en goud is een mooi staaltje van toegepaste kunst in **Lodewijk XVI-stijl**: een oorspronkelijke, haast **plafondhoge spiegel**, gevat in een **verdiepte eierlijst** die ingeschreven is in een **omlijsting met oren** en bekroond wordt door een **gestileerde sluitsteen met trigliefen en schijfmotief** waaruit twee **guirlandes** vertrekken, met **linten** omwonden, die overgaan in **chutes** aan weerszijden van de spiegel. Een **paneeldeur** leidt naar de belendende kamer, voorzien van een **plankenvloer** en de toegang naar wat een **opkamer** lijkt te zijn, waarin een **trap** naar de zolder.

Zolder

De zolderverdieping werd ingericht met logeerkamers in functie van het bezinningshuis. Een lange gang doorsnijdt de zolderverdieping in de lengte en geeft toegang tot de kamers aan weerszijden van de gang. De dakkapellen markeren het aantal: één kamer per travee aan voor- en achterzijde van het gebouw. De oorspronkelijke dakkap bleef behouden en de **genummerde spantbenen** (foto 103 en 104) zijn nog zichtbaar.

Kelder

De kelder, toegankelijk via een **brede hardstenen trap** in de dienstgang en een **smalle hardstenen trap** (foto 105) in de keuken, strekt zich uit onder zowel de woon- als de dienstvleugel en volgt grosso modo de planindeling van de bovenliggende verdieping: een **brede, tongewelfde en geplavuisde gang** (foto 106) loopt achter de voorgevel en geeft toegang tot de verschillende kelderruimtes, **overwelfd** door **Boheemse kappen** op **natuurstenen zuilen** met **Dorisch kapiteel** (foto 107). Sommige kelders behielden hun oorspronkelijke **hardstenen plavuizenvloer** (foto 108) en (**opgeklampte**) **deuren** voorzien van **beslag** en **oorspronkelijke hang- en sluitwerk** (foto 109). Aan het noordelijke uiteinde van de gang sluit een **arduinen bak** een recentere toegang naar buiten af.

De **crypte-achtige kelderruimte** (foto 110) onder de keuken werd ingericht als kapel en voorzien van een natuurstenen altaar, een Graflegging en glas-in-loodraampjes met voorstellingen van de Graflegging, het Lege Graf en de Verrijzenis (C. Campenhout, 1974). Een klein luik aan de oostzijde van de kelder leidt naar een schijnbaar doodlopende **gewelfde gang** (foto 111) die mogelijks de gekanaliseerde Demerarm is die achter het abdissenkwartier doorliep.

¹⁴ J. Pluis, *De Nederlandse tegel. Decors en benamingen, 1570-1930*, Leiden, 2013, p. 404 en 579.

Vlakbij de brede keldertrap ligt een **natuurstenen** blok met wat allicht de **aanzet van een kruisribgewelf** is, gedecoreerd met zeer **verfijnd beeldhouwwerk** (foto 112). Het toont een console waarop het **gepolychromeerde wapen** van Gertrudis, Mechtildis en Aleidis de Lechy en komt ongetwijfeld uit de in 1884 gesloopte oostvleugel - mogelijks uit het gesloopte deel van de traptoren - van het 16de-eeuwse abdissenkwartier.

3.4. Cultuurgoeederen

De cultuurgoeederen worden behandeld in deeldossier 1: 'Kloostersite – algemeen', punt 3.3. en bijlage 6.

4. BESCHRIJVING van de ERFGOEDWAARDEN van het abdissenverblijf

Het koninklijk besluit van 5 december 1974 dat de bescherming van de Abdij van Herkenrode regelt, vermeldt geen waarden die aan de grondslag liggen van de bescherming. Op basis van het onderzoek dat in het kader van het beheersplan gevoerd werd naar het 18de-eeuwse abdissenverblijf, werden volgende erfgoedwaarden gedetecteerd:

4.1. Historische waarde

In het derde kwart van de 18de eeuw vatte abdis Anne de Croÿ (1744-1772) het ambitieuze plan op om de abdij van Herkenrode, waarvan de gebouwen overwegend uit de eerste helft van de 16de eeuw stamden, te laten vervangen door een volledig nieuw abdijcomplex. Anne de Croÿ was daarin geen enkeling: in de tweede helft van de 18de eeuw werden verbazingwekkend veel opdrachten gegeven voor prestigieuze abdijprojecten. Geheel volgens de tijdsgeest van het Absolutisme op het einde van het Ancien Régime en net zoals wereldlijke leiders en vooraanstaanden dat deden, wilden ook abten en abdissen hun religieuze macht etaleren en die visualiseren met grootse en waardige abdijcomplexen die universaliteit, standvastigheid en eeuwigheid uitstraalden. Deze nieuwe ideeën zou het monastieke leven grondig veranderen: de abdij en haar bewoners waren niet langer een gesloten gemeenschap die leefde volgens strenge regels en de abt of abdis trok zich volledig terug in een paleis '*entre cour et jardin*', gescheiden van de kloosterlingen. Hoewel deze trend in Herkenrode zeker niet nieuw was – de abdissen woonden al sinds het tweede kwart van de 16de eeuw in een duidelijk afgescheiden verblijf – is het toch typerend dat Anne de

Croÿ, markiezin van Warneck, in 1767 aan de gerenommeerde architect Laurent-Benoît Dewez (1731-1812) opdracht gaf tot de bouw van een compleet nieuwe abdij, waardig aan haar stand.

Hoewel het ontwerp slechts fragmentarisch werd uitgevoerd doordat abdis Augustine van Hamme (1772-1790) de bouwplannen van Anne de Croÿ na diens overlijden in 1772 niet wilde voortzetten, is de gerealiseerde oostvleugel van het abdissenkwartier een waardevolle gebouwde getuige van de tijdsgeest en een belangrijke schakel in de geschiedenis van de abdij van Herkenrode die toen haar laatste kwarteeuw inging. De 18de-eeuwse abdissenvleugel heeft als dusdanig een belangrijke context- en ensemblewaarde voor de historische abdijsite van Herkenrode.

4.2. Architectuurhistorische waarde

Typisch laat-classicistisch ensemble, tussen 1768 en 1773 opgetrokken naar ontwerp van de Luikse architect Laurent-Benoît Dewez (1731-1812) en gevormd door een langgerekte woonvleugel van twee bouwlagen en vijftien traveeën onder een zadeldak en een haaks daarop ingeplante, éénlaagse dienstvleugel van zeven traveeën onder zadeldak met schild. Het geheel wordt getypeerd door wit geschilderde lijstgevels, de strakke ritmering van rechthoekige vensters en de horizontale geleding van plint, doorgetrokken lekdrempels en kroonlijst. Voorts kenmerkend voor het late classicisme is de sobere en uniforme decoratie, hier in de vorm van geriemde hardstenen deur- en vensteromlijstingen met oren, neuten en trapeziumvormige sluitsteen – quasi identiek aan die van de Abdij van Vors (1764) - die door hun repetitief karakter en eenvormigheid een indruk van grootsheid opwekken. Ongetwijfeld is het dat wat Anne de Croÿ beoogde en Dewez zo goed vertaalde, zowel in het exterieur als in de planindeling en interieurafwerving.

Laurent-Benoît Dewez werd in 1731 geboren in Luik. Hij verbleef vanaf 1754 in Italië en bestudeerde daar de Romeinse oudheid en de Renaissance-architectuur. Hij kwam er in contact met de Schotse architect Robert Adam (1728-1792) met wie hij naar Split reisde en er het paleis van Diocletianus uittekende voor Adams' publicatie daarover in 1764. Enkele jaren daarvoor, in 1758, vertrok Dewez naar Londen om er te werken in het architectenbureau van Robert Adams en diens broer James. Hij bestudeerde er het Engels palladianisme en neoclassicisme en ontmoette via Adams onder meer Giovanni Battista Piranesi (1720-1778) en Johann Winckelmann (1717-1768), beide toonaangevende archeologie- en architectuurtheoretici. Nog datzelfde, in 1764, jaar kwam Dewez terug naar de Nederlanden om een nieuwe abdij te ontwerpen voor Orval. Dat ontwerp werd enthousiast onthaald en zou voor Dewez een entrée betekenen in de wereld van religieuze opdrachtgevers. Naast de plannen voor Herkenrode, ontwierp Dewez de abdijen van Hélécine, Sint-Truiden, Vlierbeek,

Florival, Floreffe, Dielegem, Bonne-Espérance, Saint-Remy, Saint-Hubert en Valduc. Hij was ook betrokken bij de aanpassingen van de kerken van Nieuwerkerken, Lathuy, Deerlijk, Erps, Jette en de Sint-Goedelekerk van Brussel. In 1767 was hij zo gerenommeerd dat Karel van Lotharingen Dewez benoemde tot *'Eerste Architect van de Gouverneur der Oostenrijkse Nederlanden'*.

Anne de Croÿ koos dus niet de eerste de beste architect voor de realisatie van de nieuwe abdij van Herkenrode. Helaas ging een derde van Dewez' realisaties verloren tijdens de Franse revolutie. Dat maakt van het goed bewaarde 18de-eeuwse abdissenverblijf van Herkenrode - hoewel onvoltooid - een belangrijk relict binnen het religieuze oeuvre van Dewez en een representatief voorbeeld van laatclassicistische architectuur in onze contreien.

4.3. Artistieke waarde

Als reactie op de weelde van de barok en onder het motto dat soberheid en eenvoud tekenen zijn van grootsheid koos Dewez resoluut voor de orde en de rust van het classicisme. Dit leidmotief blijkt duidelijk voor het exterieur maar werd ook consequent toegepast in de interieuraankleding van het 18de-eeuwse abdissenverblijf. Die werd niet met de grootste luxe uitgevoerd, wel met de grootste zorg. We zien er plankenvloeren in plaats van parketten, geplavuisde harstenen vloeren in sober verband in plaats van marmeren inlegwerk, met lijstwerk gestucte wanden in plaats van wandbespan of papierbehang, en discrete stucplafonds tegenover weelderig geëlaboreerd lijstwerk en rosacesen. Desondanks is de interieurafwerking van de salons op de benedenverdieping en de schouwen op de bovenverdieping verfijnd en artistiek. Elke representatieve ruimte is afgewerkt in een thema: de ontvangstkamer van de abdis - de 'Grijze Zaal' - is gedecoreerd met geschilderde arabesken, haar *séjour* - de 'Blauwe Zaal' - met trompe-l'oeils van stads- en plattelandszichten, en de eetkamer - de Eetzaal - met profielen in grisaille van betekenisvolle figuren uit de oudheid en het Italiaanse Cinquecento. Van die kamers is de 'Blauwe zaal' zonder twijfel de meest gestoffeerde ruimte. De schilderijen van Franz Anton Brändl (1720-1782) en Martin Aubée (1729-1806), gekaderd in een blauw decor met door goudverf gehooagd lijstwerk en decoraties, geven aan het vertrek een royale uitstraling. De privévertrekken zijn veel soberder uitgewerkt. Uiteraard is het nachtverblijf van de abdis - de 'Groene Zaal' - daarvan het meest gestoffeerd - de stucdecoratie vertoont trouwens gelijkenissen met een salon uit het paleis van Karel van Lotharingen dat Dewez in 1767 ontwierp. De appartementen op de verdieping zijn meer bescheiden opgevat en hebben enkel een keellijst en een schouw met houten mantel en gestukte boezem. Toch stralen ze door hun eenvoud een zekere grandeur uit. Dat geldt ook voor de monumentale bordestrap met Lodewijk XVI-trappaal en afgeplatte balusters in een vormgeving die Dewez in 1775 ook zal gebruiken voor een trap in de abdij

van Dieleghem (Jette). De consequent doorgetrokken eenvoud en stijleenheid tussen het exterieur en het interieur van het abdissenkwartier maakt het 18de-eeuwse abdissenverblijf tot een artistiek waardevol ensemble, authentiek door zijn goede staat van bewaring. Daarnaast is het 18de-eeuwse abdissenverblijf een belangrijke getuige van de laatclassicistische interieurkunst die, ondanks de religieuze context van de abdij, volledig aanleunt bij de burgerlijke interieurkunst van die dagen, waarmee meteen duidelijk wordt welke status de laatste abdissen van Herkenrode zich aanmaten.

De artistieke waarde van het 18de-eeuwse abdissenverblijf wordt nog versterkt door de monumentale porseleinkast die zich sinds de ingebruikname van het 18de-eeuwse abdissenverblijf ca 1775, in het gebouw bevindt. Het meubel in Lodewijk XV-stijl neemt nagenoeg de hele oostelijke muur van de keuken in en is door zijn omvang niet alleen beeldbepalend voor het vertrek maar door zijn gave toestand van bewaring ook niet veel voorkomend. Daarnaast is de porseleinkast een belangrijke getuige van de utilitaire meubelkunst uit het laatste kwart van de 18de eeuw en geeft ze, samen met de monumentale haard en het bakstenen fornuis, een representatief beeld van een rijk ingerichte 18de-eeuwse keuken. Verwijdering van de porseleinkast uit het vertrek vermindert ontegensprekelijk de erfgoedwaarde van het 18de-eeuwse abdissenverblijf.

5. Onderbouwde VISIE op het TOEKOMSTIG BEHEER van het abdissenverblijf

5.1. Regelmatig onderhoud

Voordat de Kanunnikessen van het Heilig Graf het 18de-eeuwse abdissenverblijf in 1974 in gebruik namen, werden aan het gebouw heel wat onderhoudswerken uitgevoerd. De aanpassingswerken die nodig waren voor de omvorming van het gebouw tot klooster en bezinningscentrum, gebeurden met respect voor de oorspronkelijke planindeling en interieurafwerking. Toevoegingen van bijvoorbeeld scheidingwanden, valse plafonds, opbouwvloeren en sanitair werden zoveel als mogelijk als reversibele ingrepen beschouwd.

De 'Blauwe zaal' en de eetzaal werden in 1977 gerestaureerd door de conserveringsploeg van de toenmalige afdeling Monumenten en Landschappen. De portretmedaillons in de eetzaal werden gereinigd. De plaatselijk afschilferende schilderijen in de 'Blauwe zaal' werden gefixeerd en de lacunes opgevuld.

Het 18de-eeuwse abdissenverblijf werd altijd voorbeeldig onderhouden en wordt 's winters nog steeds verwarmd, ook al staat het gebouw sinds november 2014 leeg. Uit dat goede onderhoud volgt dat het gebouw - behoudens verborgen gebreken – schijnbaar geen grote restauratiewerken nodig heeft. De hoofddoelstelling voor het abdissenkwartier beperkt zich dus tot de instandhouding van erfgoedelementen en erfgoedkenmerken door regelmatig onderhoud en het uitvoeren van kleine herstellingen wanneer dat nodig blijkt.

5.2. Bewaren gaat voor vernieuwen

Elke bescherming als monument heeft tot doel om het gebouw zo goed mogelijk over te leveren aan toekomstige generaties. Het begrip 'bescherming' moet daarbij heel letterlijk genomen worden: de eigenaar is gehouden het monument te beschermen tegen beschadiging, vernieling en verwaarlozing (passief behoud) door middel van regelmatig onderhoud en herstel (actief behoud). In dat onderhoud en herstel moet de eigenaar rekening houden met de erfgoedwaarden, de erfgoedkenmerken en de erfgoedelementen die aan de basis lagen van de bescherming en zoals beschreven in de hoofdstukken 3 en 4 van dit deeldossier van het beheersplan.

In de praktijk betekent dit dat de nog aanwezige erfgoedkenmerken en -elementen bewaard moeten worden. Elke verwijdering van oorspronkelijk materiaal houdt immers een verlies van erfgoedwaarde en authenticiteit in.

Voorgenomen ingrepen worden in (voor)overleg met Onroerend Erfgoed of met de bevoegde Onroerenderfgoedgemeente besproken. Elke beheersdaad vraagt om een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact op de volledige site met al z'n componenten wordt afgewogen. Ingrepen dienen de beschermde erfgoedkenmerken en -elementen (cf. hoofdstuk 3) te respecteren en te ondersteunen. Ze zullen een meerwaarde vormen voor de erfgoedwaarden en mogen de draagkracht van het gebouw niet overstijgen. Ingrepen, verbouwingen en aanpassingen die onoordeelkundig of onherroepelijk zijn of die een verlies van de beschreven en gemotiveerde erfgoedwaarden impliceren, zijn niet toegestaan.

Als toch restauratie nodig blijkt, wordt zoveel mogelijk van het oorspronkelijke materiaal behouden. Bij noodzakelijke vervanging wordt gekozen voor authentieke materialen en ambachtelijke werkwijzen. Het 18de-eeuwse abdissenverblijf is immers te goed bewaard om ingrijpende compromissen te sluiten.

5.3. Herbestemming als sleutel voor de toekomst

Het 18de-eeuwse abdissenverblijf staat leeg sinds december 2014. Een nieuwe bestemming voor het gebouw wordt gezocht. De goede staat van onderhoud en de waardevolle interieuraankleding zijn belangrijke troeven in de zoektocht naar een nieuwe gebruiker en aangepaste functie. Die nieuwe functie mag evenwel de draagkracht van het gebouw niet overstijgen. Dat betekent dat bijzondere aandacht moet gaan naar het behoud van:

- het buitenaspect (exterieur) van de 18de-eeuwse gebouwenvleugels: de volumes, de gevelordonnantie, de geveldetailering en -afwerking en de dakbedekking;
- de dragende structuur van moer- en kinderbalken;
- de dakspanten;
- de oorspronkelijke planindeling van de kelders, de verhoogde begane grond en de bovenverdieping;
- de 18de- en 19de-eeuwse interieurafwerking: natuurstenen en houten vloeren, gestucte wanden en plafonds, sierschouwen, binnenschrijnwerk met hang- en sluitwerk, wandkasten, 18de- en 19de-eeuwse trappen, de keuken en de gewelfde kelders;
- de waardevolle interieurschilderingen;
- de porseleinkast in de keuken;
- ...

Uit het gevoerde onderzoek resulteren volgende aanbevelingen bij herbestemming:

- de oorspronkelijke planindeling van de bovenverdieping wordt bij voorkeur hersteld door verwijdering van de gipskartonnen wanden, de valse plafonds, het sanitair en de opbouwvloeren;
- reconstructie van de bovendakse schouwen;
- om zicht te krijgen op de historische kleurstelling van het interieur, wordt een algemeen kleurhistorisch onderzoek van de wanden en plafonds aangeraden in de ruimtes waar geen decoratieve schilderijen aanwezig zijn. De 'Blauwe Zaal', de 'Grijze Zaal' en de eetkamer worden dus niet in dit onderzoek betrokken. Dit onderzoek kan gefaseerd gebeuren – voorafgaand aan geplande werken – of in één onderzoekscampagne voor het volledige gebouw. De laatste piste heeft als voordeel dat meteen een totaalbeeld van de kleurafwerking ontstaat voor het volledige gebouw en dat snel kan beslist of gehandeld worden bij eventuele onderhouds- of restauratiewerken;
- reconstructie van de fijne marmerimitatie in de traphal is geen 'must', maar zou de belevingswaarde van het gebouw ten goede komen;
- de lift die centraal in het gebouw werd ingebracht, wordt best verwijderd. Een nieuwe, grotere lift met vluchtrap kan geplaatst worden in het trapvolume dat in 1974 werd gebouwd tegen de noordgevel van het abdissenverblijf;
- de houten vensterluiken en de gotische scheidingswand die in de traphal hangen en afkomstig zijn uit het oude abdissenverblijf, worden in het huidige klooster ondergebracht, waar ze historisch horen, en daar zinvol geïntegreerd;
- de beeldhouwde console met het wapen van de abdissen de Lechy die vandaag in de kelder van het 18de-eeuwse abdissenverblijf ligt, wordt overgebracht naar het klooster en daar bij voorkeur geïntegreerd in de permanente tentoonstelling over de Kanunnikessen van het Heilig Graf en de abdijsite van Herkenrode.

5.4. Van open monument naar open erfgoed

Sinds 2 juli 2009 is de vzw Patrimonium Kanunnikessen van het Heilig Graf, die de kloostersite van Herkenrode beheert, erkend als Open Monumentenvereniging. Die erkenning duurt tien jaar en loopt nog tot 2 juli 2019.

In september 2014 werd met Interregmiddelen in het kader van het project 'Stilte en Bezinning' een permanente tentoonstelling ingericht over de kanunnikessen van het Heilig Graf in de gewelfde kelders van het voormalige abdissenkwartier. Aansluitend bij de tentoonstelling zijn ook de spreekkamers in de zuidvleugel, de traptoren van de oostvleugel en de haardkamer tussen de oost- en de noordvleugel opengesteld voor publiek.

Na 2 juli 2019 kan een erkenning als Open Erfgoed aangevraagd worden. Dat kan door wijziging van dit beheersplan, meer bepaald door toevoeging van de motivering waarom (een deel van) de gebouwen op de kloostersite van Herkenrode een erkenning verdienen als Open Erfgoed.

6. OPSOMMING van de WERKZAAMHEDEN

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating°
1. Daken			
Algehele restauratie van de bedaking	x		
Plaatselijk herstel van de dakbedekking, dak-aansluiting en dakdichting (bv. vastzetten van verschoven leien, aansluiting van slabben, dichten van naden,...)		x	x
Plaatselijk herstel van goten en hemelwater-afvoeren		x	x
Verlenging van hemelwaterafvoeren	x		
Behandeling van houten onderdelen tegen houtborende insecten en schimmels	x		x
2. Gevels			
Restauratie van metselwerk (baksteen en natuursteen m.i.v. voegwerk)	x		
Schilderen van metselwerk		tienjaarlijks	
Restauratie van natuurstenen onderdelen	x		
Natuurstenen lijsten voorzien van afwatering	x		x
Herstel bestaande erfgoedelementen.	x		
Gevelreiniging, steenverstevigende behandel- ing of injectie tegen opstijgend vocht, mits noodzaak aangetoond is.	x		
Plaatselijk herstel van voegwerk met kalkmortel	x		x
3. Schrijnwerk en beglazing			
Restauratie van het houten schrijnwerk	x		
Schilderen van houten schrijnwerk		vijfjaarlijks	x
Plaatselijk herstel van houten schrijnwerk m.i.v. dichting		x	
Herstel en herschilderen van de diefijzers	x		
Erfgoedgebonden onderhoud van de gehele constructie, zoals op genomen in de forfaitaire lijst		regelmatig	x
Verwijdering van begroeiing		jaarlijks	x

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating°
4. Algemeen			
Demontage van een erfgoedelement gevolgd door herplaatsing van ditzelfde herstelde element, of een identiek element.	x		
De noodzakelijke funderings- of stabiliteitsversterking voor een beschermd goed dat niet aan bijkomende belastingen onderhevig is (dus bv. geen functiewijziging met hogere belasting), met inbegrip van de eventuele bijhorende archeologische opgraving.	x		
Verlichting van moeilijk toegankelijke ruimtes voor onderhoud en inspectie (bv zolders)	x		
De werken voor beveiliging tegen brand, vandalisme, en diefstal, de isolatie en comfortwerken en de werken die voortvloeien uit andere regelgevingen, die rechtstreeks ingrijpen op een erfgoedelement en waarbij door onroerend erfgoed bijkomende erfgoedgerelateerde eisen worden gesteld, zoals het aanpassen of vervangen van een deur naar een branddeur bekleed als paneeldeur	x		
5. Interieur			
Plaatselijk herstel van historisch metsel- en pleisterwerk	x		
Restauratie van de historische interieurschilderingen	x		
Plaatselijk herstel van historisch binnenschrijnwerk	x		
Plaatselijk herstel van historische vloeren	x		
Plaatselijk herstel van historische plafonds	x		
Behandeling tegen houtborende insecten en schimmels	x		x
interieurobjecten met erfgoedwaarde, die omwille van die erfgoedwaarde, bijzondere eisen hebben, die verder gaan dan gebruikelijk (bv het pleisteren met een kalkpleister, een geborstelde afwerking van de pleisterlaag, het pleisteren zonder stop- en hoekprofielen, het gebruik van een historisch verftype, een bijzondere verftechniek, de reconstructie van een oorspronkelijke kleurstelling)	x		

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating [°]
6. Voorbereidende werken			
Werfinrichting die nodig is om zelf werken uit te voeren (stellingen, hoogtewerkers, hijstoestellen, kranen, werkliften,..) a rato van de verhouding subsidieerbare vs. niet-subsidieerbare posten		x	
7. (Voor)onderzoek			
Bouw-, kleur-, tuinhistorisch, materiaal-technisch, stabiliteits-technisch onderzoek, noodzakelijk voor kwaliteitsvol beheer of herwaardering van het erfgoed, en buiten de gebruikelijke opdracht van de ontwerper.	x		
Onderzoek in functie van opstellen van een bestemmingsstudie of herbestemmingsstudie (De detailgraad van het onderzoek is beperkt tot wat noodzakelijk is voor het opstellen of verfijnen van het beheersplan)	x		
Archeologisch vooronderzoek of opgraving bij behoud van de huidige functie (bv bij funderingsherstel).	x		
Schaderapporten en monitoring in functie van concrete beheersingrepen	x		
Metingen, uitgevoerd tijdens de werken en noodzakelijk om de werken uit te voeren	x		
Het uitvoeren van een energie-audit	x		

[°] Voor het regulier onderhoud is geen toelating nodig.

7. Manier en tijdstip van OPVOLGING

De Kanunnikessen van het Heilig Graf vzw is abonnee bij Monumentenwacht. De gebouwen worden vier- à vijfjaarlijks geïnspecteerd. Na elke inspectie zal de aanvrager van de inspectie (eigenaar of gebruiker) een digitaal exemplaar van de inspectierapporten overmaken aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de onroerenderfgoedgemeente.

Over werkzaamheden die het regulier onderhoud overstijgen en restauratiewerken zal de eigenaar of gebruiker van de gebouwen verslag uitbrengen aan het agentschap of de onroerenderfgoedgemeente en dit uiterlijk 6 maanden na uitvoering van de werken. Dit verslag wordt opgemaakt door de betrokken architect/ontwerper. Het zal de aard van de werken beschrijven, de start- en einddatum van uitvoering vermelden, en het resultaat van de werken visualiseren door middel van een fotoreportage.

8. BIJLAGEN

Bijlagen	
Lijst van premiegerechtigde werken (niet meer van toepassing)	Bijlage 1
Lijst van handelingen, vrijgesteld van toelating	Bijlage 2
Fotobijlage	Bijlage 3
Plannen	Bijlage 4
Inspectierapport Monumentenwacht	Bijlage 5

BIJLAGE 1 : LIJST VAN PREMIEGERECHTIGDE WERKEN

(Niet meer van toepassing)

BIJLAGE 2 :

**LIJST VAN HANDELINGEN WAARVAN DE UITVOERING VRIJGESTELD ZAL ZIJN
VAN TOELATING**

° *Voor het regulier onderhoud is geen toelating nodig.*

BIJLAGE 3:
FOTOBIJLAGE

Foto 1: Luchtfoto van de Abdij van Herkenrode, met de gebouwen van de kloostersite van het Heilig Graf (rechts van de stippellijn) en de site van het belevingscentrum Herkenrode (links van de stippellijn), toestand: winter 2013-2015 - Bron: Geopunt

Foto 2: luchtfoto van de kloostersite van de Zusters van het Heilig Graf in Herkenrode

Foto 3: 18de-eeuws abdissenverblijf, naar het westen gerichte voorgevel

Foto 4: 18de-eeuws abdissenverblijf, naar het noorden gerichte dienstvleugel

Foto 5: 18de-eeuws abdissenverblijf, noordgerichte trap- en toegangstravee

Foto 6: 18de-eeuws abdissenverblijf, zuidgevel met 19de-eeuwse uitbreiding

Foto 7: voorgevel, detail venster

Foto 8: achtergevel, detail venster

Foto 9: voorgevel, detail toegangstravee

Foto 10: 18de-eeuws abdissenverblijf, oostgerichte achtergevel

Foto 11: oostgerichte achtergevel, detail terras (1865)

Foto 12: zuidgerichte kopse gevel

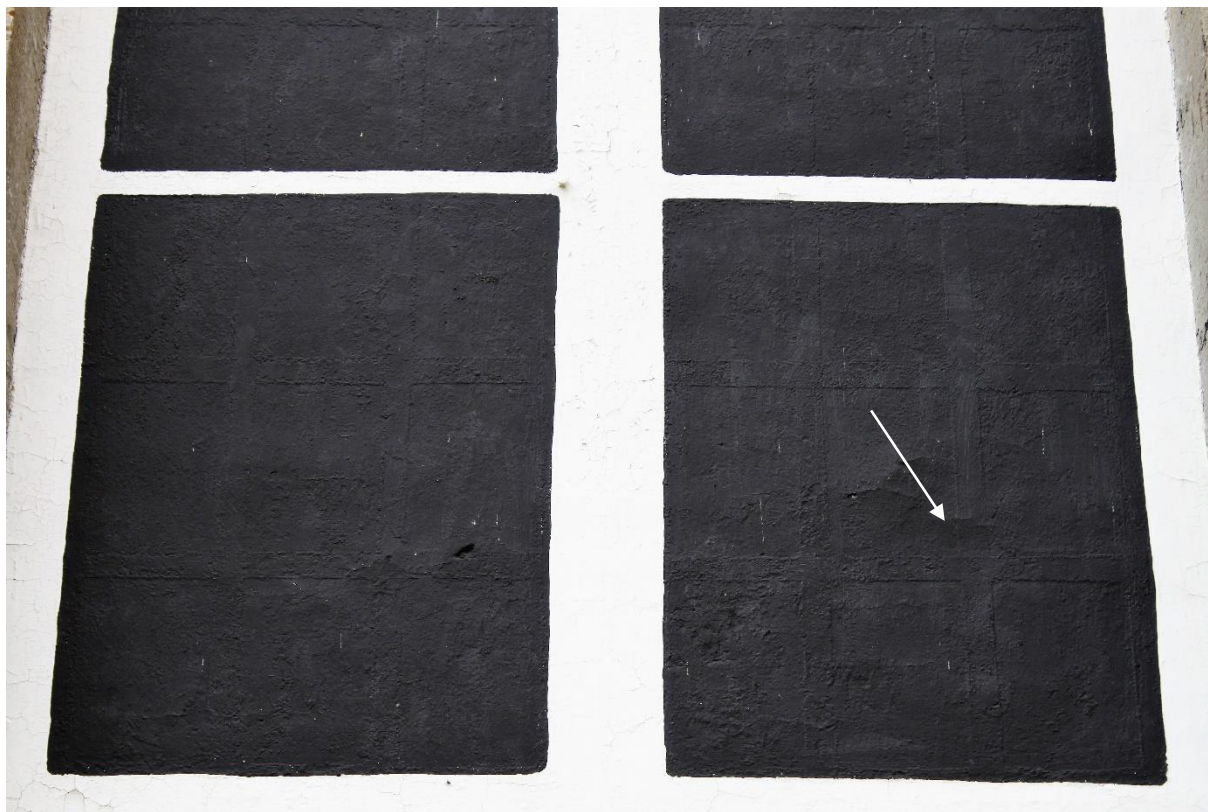

Foto 13: dienstvleugel, detail zwart overschilderde roedeverdeling blindvenster (witte pijl)

Foto 14: dienstvleugel met overwelfde gracht

Foto 15: dienstvleugel, kopse gevel

Foto 16: +0, gang

Foto 17: +0, dwarsgang

Foto 18: +0, dwarsgang, detail vloer

Foto 19: +0, dwarsgang, detail gestucte rondboog en plafond

Foto 20: +0, gang, detail stucplafond

Foto 21: +0, dwarsgang, detail gestucte rondboog en plafond

Foto 22: +0, dwarsgang, detail gestucte keellijst en aanzet wanddecoratie

Foto 23: +0, dwarsgang, gestucte wand

Foto 24: +0, dwarsgang, gestucte supra-porte

Foto 25: +0, sas met plankenvloer

Foto 26: +0, sas met geplaveide vloer

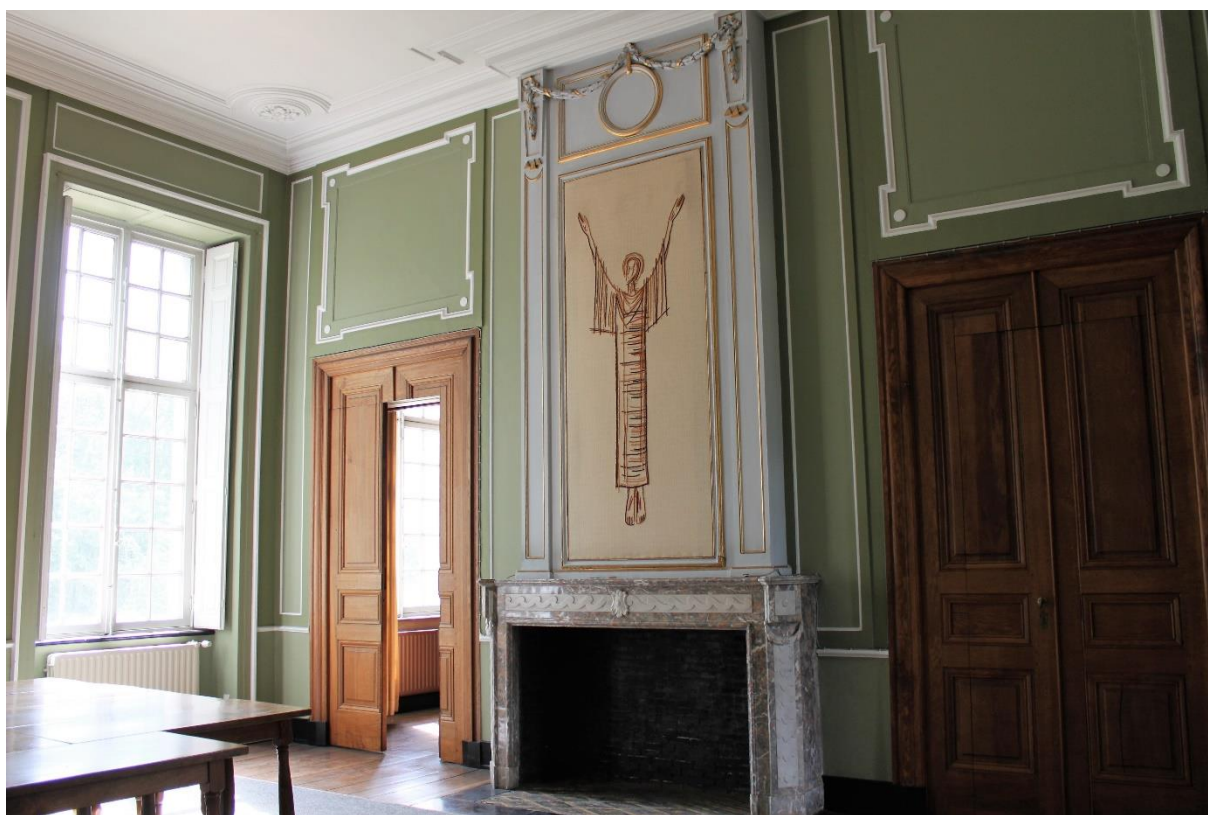

Foto 27: +0, groene zaal

Foto 28: +0, groene zaal

Foto 29: +0, groene zaal, detail stucplafond en supraportes

Foto 30: +0, groene zaal, schouw

Foto 31: +0, groene zaal, hardvloer

Foto 32: +0, groene zaal, venster met binnenluiken

Foto 33: +0, blauwe zaal

Foto 34: +0, blauwe zaal

Foto 35: +0, blauwe zaal

Foto 36: +0, blauwe zaal

Foto 37: +0, blauwe zaal

Foto 38: +0, blauwe zaal, detail vloer en geschilderde lambrisering

Foto 39: +0, blauwe zaal, detail supraportes en stucplafond

Foto 40: +0, blauwe zaal, detail stucplafond

Foto 41: +0, blauwe zaal, detail stucdecoratie

Foto 42: +0, blauwe zaal, detail schouwmantel met terracotta haardtegels en mozaïek-haardvloer

Foto 43: +0, grijze zaal

Foto 44: +0, grijze zaal

Foto 45: +0, grijze zaal

Foto 46: +0, grijze zaal

Foto 47: +0, grijze zaal

Foto 48: +0, grijze zaal, detail schouwboezem met spiegel

Foto 49: +0, grijze zaal, detail schouwmantel met terracotta hardtegels, gietijzeren hardplaat en leistenen hardvloer

Foto 50: +0, grijze zaal, detail stucplafond

Foto 51: +0, grijze zaal, detail stucplafond

Foto 52: +0, zitkamer

Foto 53: +0, zitkamer, detail schouwmantel met terracotta haardtegels en marmeren haardvloer in visgraatmotief

Foto 54: +0, zitkamer, detail deur naar sas

Foto 55: +0, sas met deur naar de insteekverdieping en de kelder

Foto 56: +0, dienruimte bij de eetkamer

Foto 57: +0, eetkamer

Foto 58: +0, eetkamer

Foto 59: +0, eetkamer

Foto 60: +0, eetkamer

Foto 61: +0, eetkamer, detail medaillon met putto

Foto 62: +0, eetkamer, detail medaillon met voostelling van Homeros

Foto 63: +0, eetkamer, detail schouw

Foto 64: +0, eetkamer, detail schouwmantel met haardtegels, leistenen hardvloer en verwarmingsrooster

Foto 65: +0, eetkamer, detail uitblaasmond verwarmingssysteem

Foto 66: +0, traphal met staatsietrap

Foto 67: +0, traphal, detail trappaal

Foto 68: +1, traphal met de vensterluiken uit 1641

Foto 69: +0, traphal, detail marmerimitatie

Foto 70: +1, traphal met gotisch paneel

Foto 71: +0, kleine spreekkamer of salette

Foto 72: +0, kleine spreekkamer of salette, detail schouw

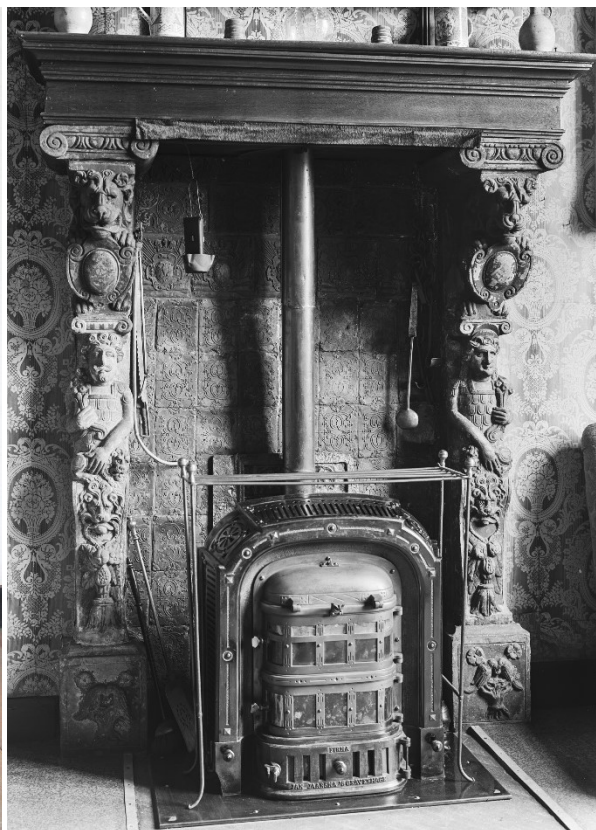

Foto 73: +0, kleine spreekkamer of salette, renaissanceschouw
(bron: KIK)

Foto 74: +0, dienstgang

Foto 75: +0, dienstgang

Foto 76: +0, keuken, haard

Foto 77: +0, keuken, porseleinkast en voormalige deuren naar de personeelsvertrekken, nu muurkasten

Foto 78: +0, keuken, deuren naar de proviandruimte (links), de gang (midden) en de voorraadkelder (rechts)

Foto 79: +0, historische foto van de keuken, 1944 (bron KIK)

Foto 80: +0, aanbouw dienstvleugel, kleine kamer

Foto 81: +0, aanbouw dienstvleugel, grote kamer

Foto 82: +1, gang

Foto 83: +1, traphal met toegang tot de zolderverdieping

Foto 84: +1, kamer met verhoogde vloer

Foto 85: +1, kamer K1b

Foto 86: +1, kamer K3a

Foto 87: +1, kamer K5b

Foto 88: +1, kamer K7a

Foto 89 (links) en 90 (boven): +1, kamer K1b, schouwboezem
met detail blauwe kleurlaag bloemenguirlande

Foto 91: +1, kamer K1b, detail schouwmantel met haardvloer

Foto 92: +1, kamer K3a, schouwboezem

Foto 93: +1, kamer K3a, schouwmantel met leistenen haardvloer

Foto 94: +1, kamer K5b, schouwboezem

Foto 95: +1, kamer K5b, schouwboezem, detail

Foto 96: +1, kamer K5b, schouwmantel met leistenen haardvloer

Foto 97: +1, kamer K7a, schouwmantel met leistenen haardvloer

Foto 98: +1, kamer K7a, schouwboezem met stilleven van Franz Anton Brändl

Foto 99: +1, kamer K7a, detail uit het stilleven van Franz Anton Brändl

Foto 100: +1, kamer K2a, gestucte rondboognis met rocaillmotief

Foto 101: +1, kamer K4, omgevormd tot traphal, met versneden lijstwerk op het plafond

Foto 102: +1, kamer K8, schouw met Lodewijk XVI-spiegel, houten schouwmantel, Delftse tegeltjes en polychrome marmeren haardvloer

Foto 103, zolder, logeerkamer, genummerd spantbeen

Foto 104, zolder, logeerkamer, detail genummerd spantbeen

Foto 105, -1, kelder, hardstenen keukenkeldertrap

Foto 106, -1, kelder, tongewelfde gang met hardstenen plavuizen

Foto 107, -1, kelder, kelderruimte met Boheemse kap op hardstenen Dorische zuil

Foto 108, -1, kelder, hardstenen plavuizenvloer

Foto 109, -1, kelder, opgeklampte deur

Foto 110, -1, tot kapel omgevormde kelderruimte

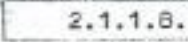

Foto 111, -1, kelder, gewelfde gang

Foto 112, -1, kelder, gepolychromeerde natuurstenen aanzet van een kruisribgewelf met het wapen van de abdissen de Lechy (1491-1561)

BIJLAGE 4: PLANNEN

Plan 1: 'Etat des bâtiments de Herkenrode en 1813' opgetekend door Guillaume Claes en verder gezet door zijn zoon Ulysse - Bron: Studiegroep Haaldewijn, 'Abdij Herkenrode. Voorstudie Rehabilitatie van de voormalige abdij in haar geheel en het 16° eeuwse abdisverblijf in het bijzonder als klooster voor de Reguliere Kanunnikessen van het H. Graf', oktober 1977, 2.1.1.8 en 2.1.1.8.bis.

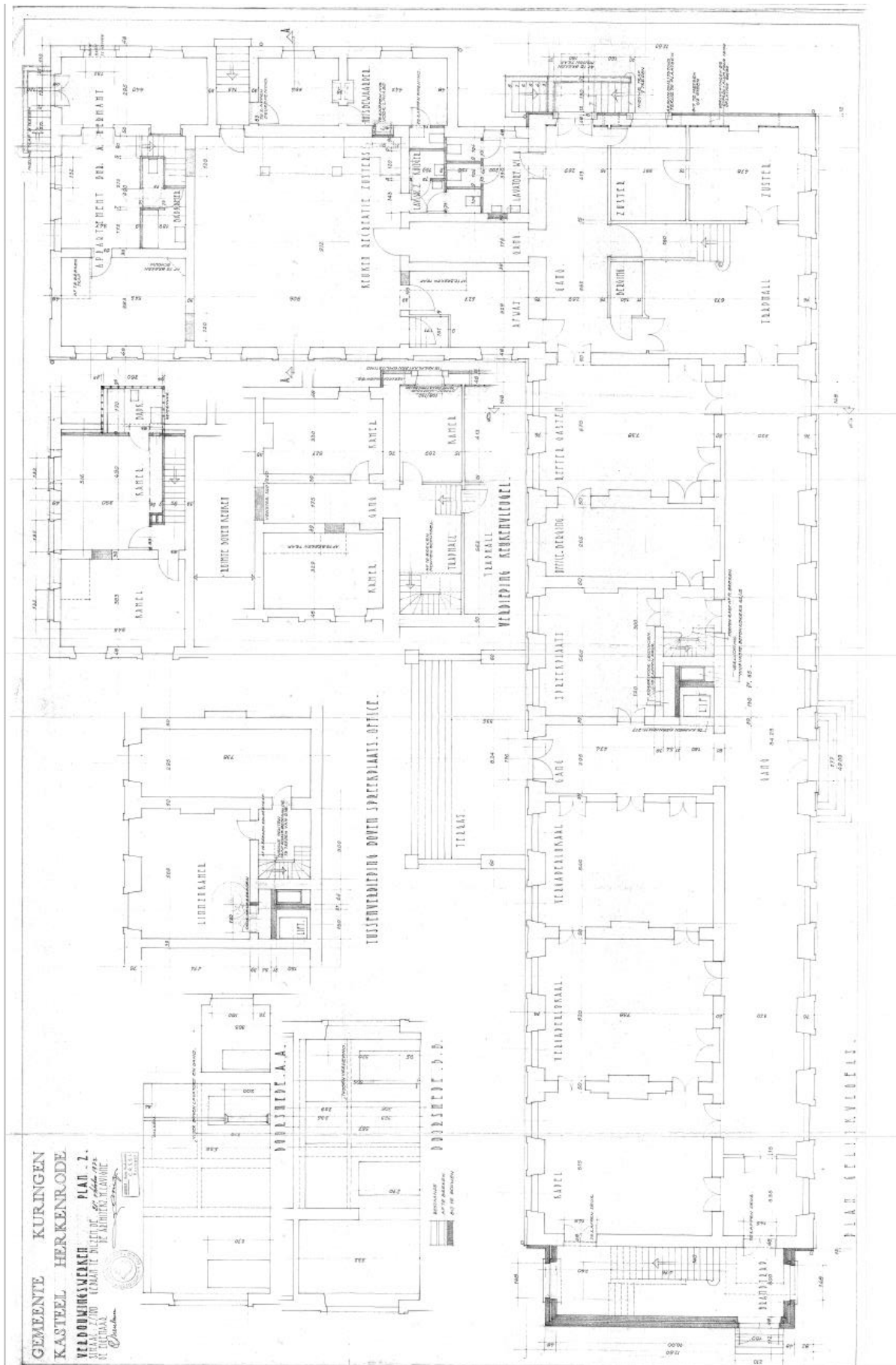
G. Claes

Etat des bâtiments de Herkenrode en 1813

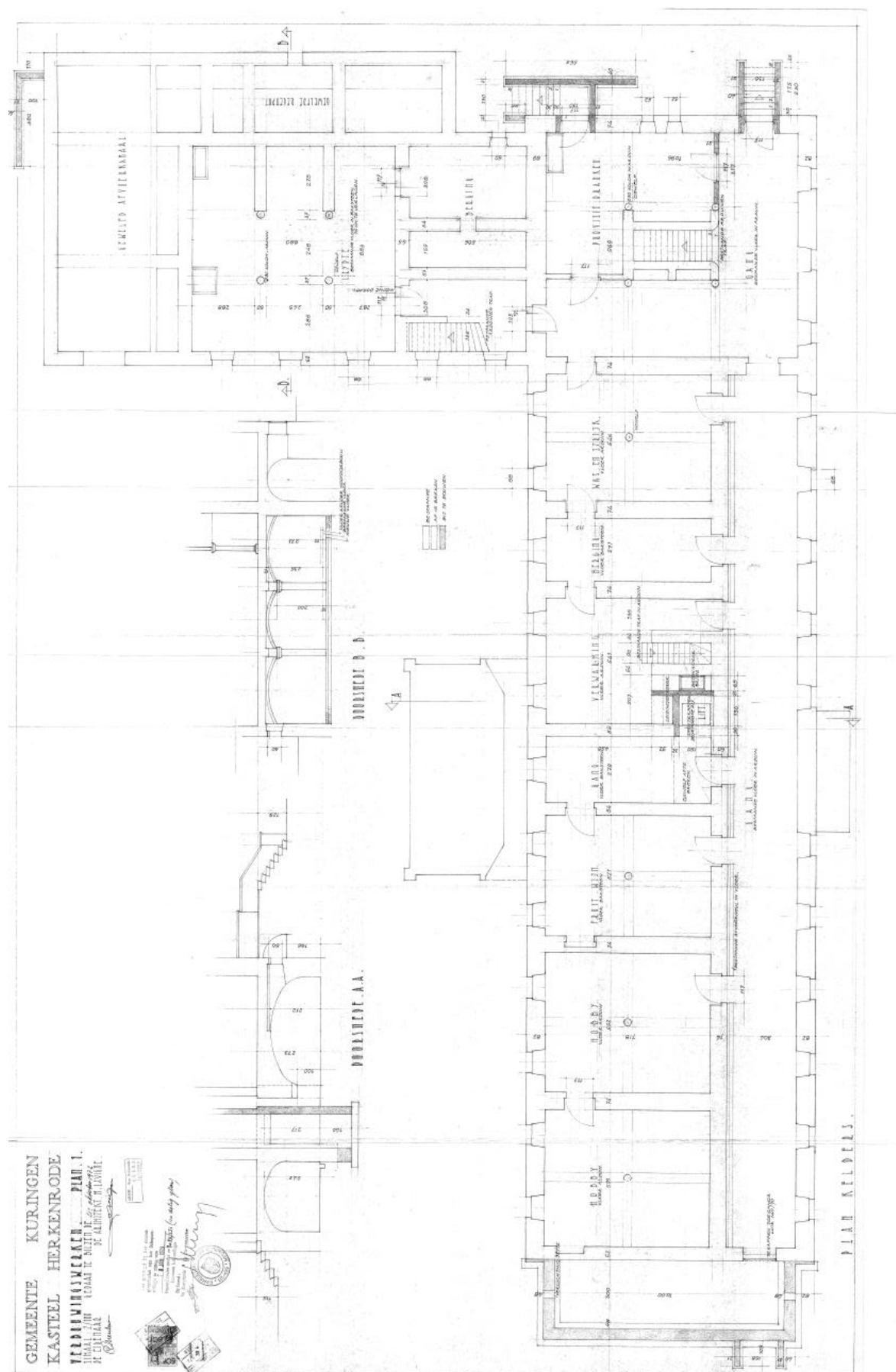
1. La grande ferme avec le bâtiment de la grande porte.
2. Maison du portier.
3. Filature de drap incendiée en 1824. Rebatte le moulin en 1826.
4. Comptoir... d' , et démolie.
5. Teinturerie
5. bis. Magasin de heuille. Démoli
6. Solfer huys
7. Quartier St. Bernard, démolie en 1846
8. Rames d'hiver, démolie
9. Hotel des étrangers, démolie
10. Eglise, en partie incendiée en 1826, démolie en 1842
11. Demeures d'ouvriers, démolies
12. Knapen koor, incendié en 1826
13. Doods kelder, démolie en 1824
14. Maison du jardinier d'
15. Sacristie (maintenant la chapelle)
16. Demeures d'ouvriers (maintenant la grange à l'avoine)
17. Demeures d'ouvriers (existant encore)
18. Demeures de religieuses (maintenant grange)
19. Infirmerie (maintenant magasin aux grains)
20. Madistillerie, démolie en 1847
21. Etables de Boeufs, rebatie en 1836
22. Vieux quartiers de l'abbesse, maintenant bâtiments de mon exploitation
23. Witt huys, maintenant démolie
24. Corridor de communication avec le château
25. Nouveau quartier de l'abbesse, maintenant le château
26. Les cuisines
27. Heyligen huys, démolie en 1846
28. Vieux bâtiments ayant servi d'abattoirs, démolis en 1846 (où a été bâtie la nouvelle écurie)
29. Ecuries de l'abbesse, maintenant demeure d'un fermier
30. Grange y attenante
31. Ancienne communication de l'abbaye avec l'église (maintenant magasin de vieux bois et cave aux légumes)
32. Ancienne serre et four dont démolie la moitié en 1843
33. Ancien bâtiment et four, démolie en 1843
34. Fournil hors la porte
35. Sont toutes les eaux et cloaques supprimées et nivelées.

2.1.1.8.bis

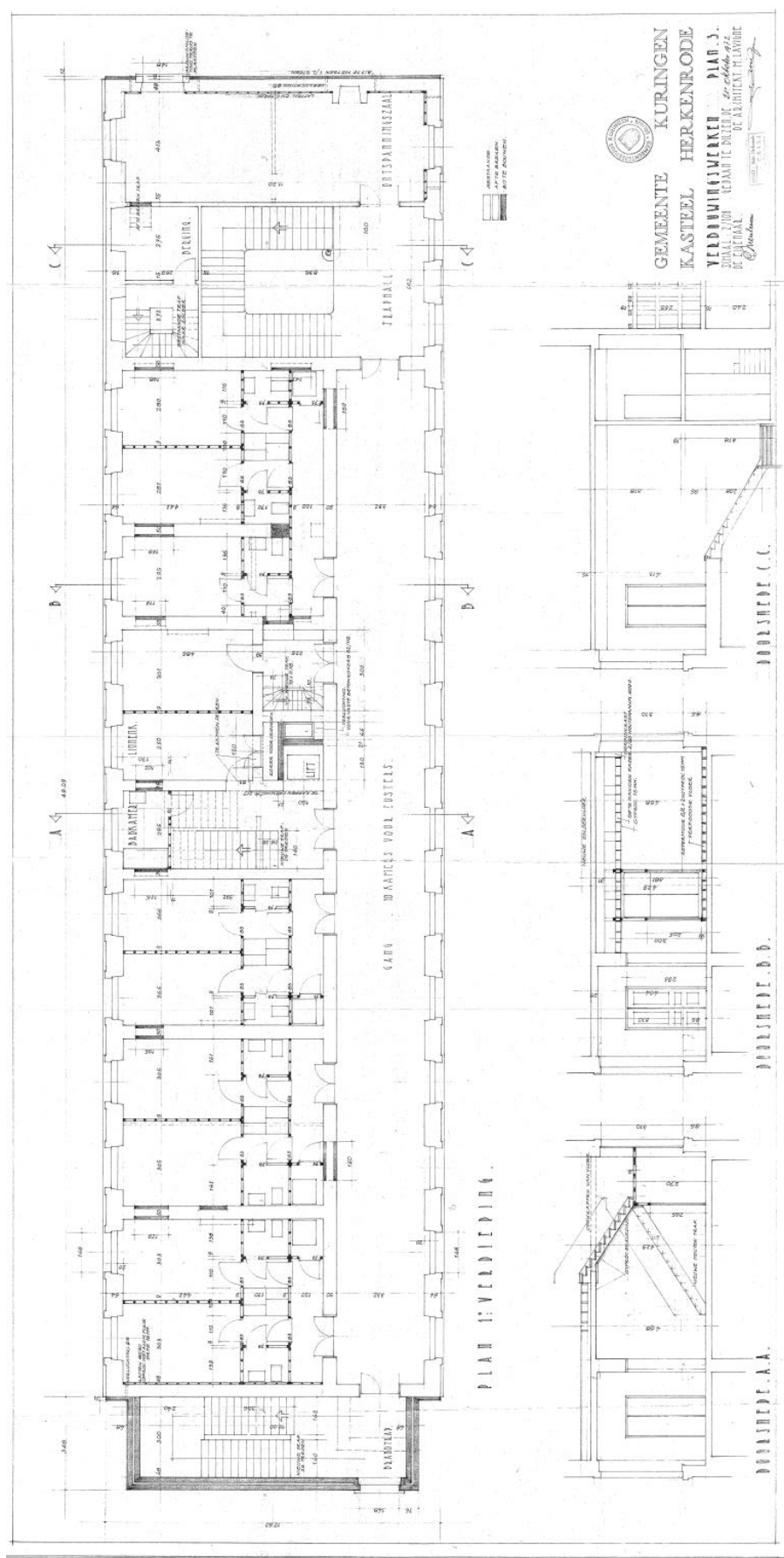
Legende bij plan 1: 'Etat des bâtiments de Herkenrode en 1813' - Bron: Studiegroep Haaldewijn, 'Abdij Herkenrode. Voorstudie Rehabilitatie van de voormalige abdij in haar geheel en het 16^e eeuwse abdisverblijf in het bijzonder als klooster voor de Reguliere Kanunnikessen van het H. Graf', oktober 1977, 2.1.1.8 en 2.1.1.8.bis.

Plan 2: 18de-eeuwse abdissenvleugel, plan gelijkvloers en tussenverdiep, 1972, arch. M. Lavigne - © M. Lavigne

Plan 3: 18de-eeuwse abdissenvleugel, plan kelders en snedes, 1972, arch. M. Lavigne - © M. Lavigne

Plan 4: 18de-eeuwse abdissenvleugel, plan verdieping en snedes, 1972, arch. M. Lavigne - © M. Lavigne

